AL. P. ARBORE

INSEMNĂTATEA CERCETĂRILOR ETNOGRAFICE PENTRU CUNOAŞTEREA POPORULUI ROMÂN

EXTRAS DIN BULETINUL S. R. R. DE GEOGRAFIE 1929

1930
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „ALEXANDRU VLAHUŢĂ"
STRADA IOAN GHICA, 11
BUCUREŞTI

AL. P. ARBORE

INSEMNĂTATEA CERCETĂRILOR ETNOGRAFICE PENTRU CUNOAŞTREA POPORULUI ROMÂN

EXTRAS DIN BULETINUL S. R. R. DE GEOGRAFIE 1929

1930
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „ALEXANDRU VLAHUŢĂ"
STRADA IOAN GHICA, 11
BUCUREŞTI

INSEMNATATEA CERCETĂRILOR ETNOGRAFICE PENTRU CUNOAŞTEREA POPORULUI ROMÂN

L'IMPORTANCE DES RECHERCHES ETHNOGRAPHIQUES POUR LA CONNAISSANCE DU PEUPLE ROUMAIN.

Ori cine trece prin şcoala noastră învaţă istoria poporului românesc, ea fiind înfăţişată în modul cel mai savant de pe catedra profesorului de Universitate sau e povestită cu accente calde şi învăluită în vraja basmului în umila şcoală primară. Dacă însă s'ar căuta să se desprindă din totalul cunoştinţelor istorice privitoare la poporul nostru unele lămuriri sau idei relative la caracterul de originalitate sau prin ce se caracterizează manifestările culturale, în cel mai larg înţeles, ale acestui popor, sau ca să fim mai precişi, care este nota *distinctă*, *personală*, pe care o aduce el în cultura omenească, s'ar vedea îndată că foarte puţine lucruri precise putem afirma.

Harnica şcoală istorică a ultimelor două sau trei decenii ca şi întreaga ştiinţă privitoare la ţara noastră a adunat un material destul de bogat care urmăreşte firul întâmplărilor trecute uneori până în cele mai mici amănunte, şi cu toate acestea o operă de sinteză lămuritoare şi precisă a specifului nostru naţional, sau o distingere clară a tuturor elementeleor constitutive ale caracterului nostru etnic nu este încă realizată, fiindcă, după părerea noastră, a lipsit şi lipseşte încă adunarea şi interpretarea *documentului viu*, începând de la acela al alcătuirii şi caracterelor fiinţei omeneşti fizice şi morale şi până la cel mai neînsemnat lucru alcătuitor al culturii populare a neamului nostru,

«Viaţa poporului nostru, a celui de jos, a celui real pentru Etnografie, lipit de pământul lui, se desfăşură după anumite norme fixe. De la ursitoarele care îţi ursesc soarta când abia te-ai născut, până la bradul împodobit care-ţi arată calea la mormânt, toate faptele mari şi mici ale vieţii sunt însoţite de ceremonialuri duioase şi tainice, de multe ori fără rost, care îngrădesc viaţa într'un ritual tot atât de sacru ca şi cel religios, moştenit

aproape din bătrânii bătrânilor. Tatăl face într'un anume fel casa, mama ţese, croieşte şi coasă într'un anume fel cămaşa, cu anume râuri, copiii se joacă într'un anume fel, făcând mişcări şi spunând uneori cuvinte pe care nu le mai înţelege nimeni, fetele cântă într'un anume fel, bătrânele lecuesc cu anumite descàntece ciudate, până şi ciobanul îşi cheamă oile şi sapă fluerul sau bă-ţul într'un anume fel. Pretutindeni *tradiţie* urmată necondiţionat de popor în marea lui massă, tradiţie moştenită din timpuri de-părtate şi trecută din om în om până în zilele noastre». (G. Vâlsan: *O ştiinţă nouă*: *Etnografia*, Cluj, 1927 pg. 17—18),

A descurca cauzalitatea acestor tradiţii, a afla elementele cari au contribuit la fixarea lor, de unde vin înrâuririle exterioare sau ce este particular pământului acestuia în care vedem lumina zilei şi unde ne îngropăm, este cea mai utilă operă ştiinţifică pentru înţelegerea sufletului poporului românesc.

Cu acest lucru se va ocupa etnografia românească. Ea ar fi un fel de fiziologie a vieţii sufleteşti şi a culturii populare. După cum fiziologul urmăreşte viaţa care se desfăşoară ascunsă vederii noastre până în cele mai mici ţesuturi isbucnind într'o multiplă serie de forme variate, acelaş lucru trebuie să-l facă si etnograful când este vorba de cercetarea unor asemenea probleme, fiind că în orice produs al acestei manifestări populare există anume lucruri care explică şi motivează complexitatea lor.

Problema cea mai de căpetenie a neamului nostru, adică elementele etnice constitutive şi proporţia acestui amestec este încă o enigmă, fiindcă o cercetare a acestei chestiuni, şi din punct de vedere a laturii etnografice, nu s'a făcut încă asupra acestui popor.

Căci «popor are astăzi cu totul alt înţeles decât odinioară.

«El nu e curat, unitar, liniştit, sigur ca o stâncă de marmoră albă în care nu pot pătrunde rădăcini şi de pe care nici un vânt nu poate culege praful călător spre alte locuri, ci poporul, unitate firească, are viaţa lui organică asemenea cu a individualităţilor ce trăesc în lume.

El creşte prin ce câştigă din afară, se curăţă, se înoeşte prin ce lasă din fiinţa sa într'o anumită vreme; el moare şi în-vie, înbătrâneşte şi se face tânăr, în fiecare clipă. Dar ceia ce-i hotărăşte puterea şi valoarea în lume e acea energie proprie, elementară care determină putinţa lui de a asimila, de a radia şi proporţia în care părăseşte elementele sale usate. A urmări toate

aceste prefaceri, în care se cuprind oameni şi fapte, care servesc numai spre a înţelege mai bine în exemple caracteristice şi a păstra o mai clară amintire prin tipuri şi evenimente caracterizate, — aceasta e misiunea de astăzi a istoricului. Şi atunci când ar vorbi de cea mai neînsemnată parte din materia sa el va trebui să aibă starea de spirit a fiziologului care şi în cercetarea celui mai mărunt vas, a ţesăturii celei mai banale are în mintea sa marele sistem de viaţă, solid, unitar, din care aceste obiecte ale studiului fac parte (N. Iorga: *Două concepţiuni istorice*, în Generalităţi cu privire la studiile istorice, Bucureşti 1911, pg. 134—135).

De aceia astăzi studiul istoriei se face cu totul în alt spirit decât în veacul trecut, fiindcă a scrie istorie în sens modern este a face ştiinţă *social-psichologică* sau istorie *cultural—comparativă*. (K. Lamprecht: *Moderne Geschichtswissenschaft*, Berlin 1920, pg. 1; cf. K, Lamprecht: *Einführung in das historische Denken*, Leipzig, 1913, K. Lamprecht: *Die Kulturhistorische Methode* Berlin 1900, pg. 45).

Cât de mare ajutor ar constitui pentru deslegarea problemelor istoriei româneşti enunţate mai sus, aşa de învăluite în mister, înfăţişarea şi studierea amănunţită a întregului utilaj primitiv şi original ţărănesc, după regiuni, însoţit de fotografii sau desemnuri fidele precum şi o descriere amănunţită şi comparativă a acestor obiecte şi a întrebuinţării lor, pentru a se fixa zone de influenţe, locuri de originalitate primitivă şi spontană a locuitorilor se poate vedea din ceiace a făcut răposatul V. Pârvan în lucrarea sa măreaţă «*Getica*», unde, cu ajutorul rămăşiţelor de vase sau de altfel de lucruri găsite sporadic pe întinsul pământului românesc, se stabilesc cele mai vechi civilizaţiuni din cele două milenii anterioare lui Christos precum şi locul de origină a acestor popoare şi culturi. Resturile unor asemenea culturi materiale formează tocmai obiectul etnografiei, ceiace însemnează că lămurirea întunecatelor probleme ale celor mai vechi înnaintaşi ai noştri ca şi a începuturilor lor de cultură populară se realizează mai cu seamă pe cale *etnografică*.

„Materialul prim pentru clădirea unei protoistorii a Daciei e de trei feluri: literar, glottologic şi arheologic. Ştirile *literare* ale antichităţii, privitoare la regiunile noastre, sunt aşa de fragmentare şi disparate, încât, pe baza lor, s'au putut susţine deopotrivă şi autochtonia Thracilor în Carpaţi şi teorii ca aceia a

unei sosiri a Geţilor în N. Dunării deabia în sec. IV. a. Chr. venind din S. Dunării (!). De fapt numai cu aceste ştiri nu putem da mai nici o lămurire precisă asupra istoriei Daciei înainte de Alexandru cel Mare, ba chiar, dacă e vorba de istorie serioasă pragmatică, nici dinainte de Burebista. — Cât priveşte *glossele*, *numele* de persoane şi locuri, etc., evident, acest material e delicat şi adesea nesigur ca explicare filologică, etymologiile date până acum fiind de multe ori curat dilettantice; totuşi când alte ştiri lipsesc cu totul, suntem datori a întrebuinţa şi toponimia, onomastica şi glossele la descurcarea chestiunilor de geografie şi etnografie, altfel total insolubile.

Dimpotrivă materialul arheologic, în special cel ridicat direct din săpături, e nepreţuit. După cum în Sud epoca minoică şi cea myceniană a culturii mediteraneene au devenit părţi integrante nu din archeologia, ci din istoria lumii antice, tot aşa ţinuturile carpato-danubiene vor constitui în viitor un mare capitol din istoria antică a Europei începând încă dela 3000 a. Chr. graţie exclusiv materialului archeologic." (V. Pârvan: *Getica*, Bucureşti 1926, pg. 647—648). [1]

---

1) După cele citate mai sus se poate vedea că există o strânsă legătură şi un paralelism evident pentru epoca veche între arheologie şi etnografie, cea de a doua usurpând locul celei dintâi. O cercetare mai atentă şi lipsită de anumite prejudecăţi adânc înrădăcinate ne va duce la o lămurire a aceste chestiuni.

Pentru orice etnograf este evident că unul din semnele descătuşării omului de animalitate este invenţiunea şi întrebuinţarea uneltelor. Prin această creaţiune a uneltelor, cari nu sunt altceva decât proecţiunea gândului în afară, omul a intrat într'o epocă de cultură căci *„cine zice cultură, acela zice suma muncii de creare a unui popor, începând dela tecnica materială până la cele mai fine produse intelectuale, izvorîte din munca sa.* Cultura este ceva organic, legat de întreaga luptă de adaptare zilnică a omului cu ţinutul în care trăeşte. Cultura aşa dar nu se poate importa de nicăeri, ci ea se poate numai creia, adăogând cel mult de aiurea unele elemente asimilabile".

Rezultă că *numărul* uneltelor şi intensitatea muncii vor fi cele două criteriii fundamentale după cari etnograful măsoară ridicarea fiecărei grupări omeneşti în erarhia umană sau în *omenie*. A aduna deci uneltele de cari s'a slujit ori se slujeşte un neam e cel dintâiu pas în cercetarea lui ştiinţifică; a observa apoi *muncile* lui e al doilea pas pentru a pătrunde până la izvorul uneltei, adică în sufletul omenesc.

Unealta a provocat un fel de dilatare a persoanei sale, lipindu-i-se de trup şi de suflet. De aceia Primitivii nu dau nici în ruptul capului uneltele şi podoabele lor ci le iau cu ei în mormânt. Uneori e arsă şi coliba în care locuise răposatul findcă tot ce fusese în atingere cu el: uneltele, armele, podoabele şi chiar culcuşul ori adăpostul e privit ca o prelungire a fiinţei sale.

De unde urmează că unelta şi munca cu uneltele ar putea fi un criteriu al evoluţiei omenirei nu numai în ce priveşte latura materială a vieţii, ci chiar cu privire la manifestările sufleteşti: descântece, superstiţii . , . . . culminând apoi în ştiinţă şi artă.

„Dacă evoluţia omenirii se leagă de unelte şi de munca cu uneltele şi dacă fără unelte, omul ar trăi şi azi în lanţul de fier al instinctului, acela care vrea să-şi dea seama ştinţific despre elementele civilizaţiei unui popor şi să cerce a-l *caracteriza*

Dacă ajutorul pe care etnografia şi etnologia îl pot aduce cercetărilor istorice ca şi altor ştiinţe ce contribue la deslegarea problemelor în legătură cu originea şi evoluţiunea societăţilor o-

---

ca o variantă a omenirii trebue să culeagă cu cea mai mare îngrijire toate uneltele sale şi anume în exemplare autentice, cari să poarte semnul muncii. Simulacrul şi imitaţia n'au pentru muzee nici o valoare. Totdeodată, lângă obiectul etnografic trebue să stea şi *descrierea muncii*, săvârşită cu acel obiect. Pentru ce? Pentrucă e o strânsă corelaţie nu numai între unealtă şi munca respectivă ci şi între unealtă şi alte manifestări ale vieţii materiale şi morale a unui popor."

[S. Mehedinţi: *Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca şi uneltele sale*. Analele Ac. române. Discurs de recepţiune XLVII, Bucureşti 1921, pg. 21, 9, 18—19; Se poate vedea deasemenea H. Schurtz: *Völkerkunde* pg. 82 cap. Die Kunstlichen Werkzeuge].

Dacă acesta este senzul culturii şi dacă popoarele nu se impun atenţiunii cercetătoare decât numai prin această parte specifică care le este cultura proprie, atunci descrierea şi cunoaşterea amănunţită a grupărilor omeneşti pentru a se găsi *necunoscuta* sufletească, generatoare a culturii, nu se va putea face decât pe baza descrierii comparării şi explicării acestor forme materiale, în toată varietatea şi mulţimea lor, cari sunt uneltele.

Cultura specifică a unui popor poate fi numai înfăţişată, descrisă, aşa cum se găseşte ea într'un anumit moment, fără nici o altă preocupare. Aceasta este lucrare de adunare a materialului brut care numai sub ochiul scrutător al etnologului va putea să devină izvor de interpretare a activităţii umane creatoare caracteristică.

— „Der Ethnologe hat die Tatsachen nicht zu bewerten sondern in ihrem Zusammenhang zu untersuchen...... Es muss zugegeben werden, dass bei manchen eine erstaunliche Menge Kultureller Merkwurdigkeiten sich vorfindet; wieviel davon sind aber dem betreffenden Stamm im vollsten Sinn eigentümlich? Sie pflegen Uberbleibsel zu sein, Dinge, die einst weitverbeitet waren und jetzt nur noch in Vereinzelung vorkommen, oder noch jetzt weitverbreitete Dinge die nur an den verschiedensten Punkten gewisse Abänderungen erfahren haben.

(H. Schuchardt: *Zur gegenwärtigen Lage der baskischen Studien*, în Anthropos VI pg. 942: cf. *Dacoromania* IV (1924—1929) pg. 976).

De la simpla descriere a unui popor, operaţiune ce ţine mai mult de domeniul etnografiei propriu zis, va trebui să se treacă la studiul comparativ al acestei culturi căutând să se afle *raţiunea* existenţei unor asemenea producţiuni precum şi raporturile şi înrudirea ce se pot stabili între dânsele.

— „L'Entrée en scène de *l'ethnologie* fut, dès son début, toute différente de celle de l'ethnographie. Elle se présenta de suite avec de grands et larges cadres. Tout d'abord elle devint comme le vaste réservoir de toutes les tendances qui étudièrent le côté intellectuel et moral des peuples, côté negligé par l'anthropologie. C'était là son grand mérite et c'est ce qui formera toujours le meilleur élément de son autonomie et de son indépendance surtout vis à vis de l'anthropologie. Il ne lui suffisait pas de constater dans ce domaine de simples faits isolés, de les ranger en séries, de les classifier: mais, fidèle à son nom, elle se sentit le besoin inné de découvrir la raison, la „ratio", le „logos" de tous ces faits, de remonter à leur origine de fixer leurs relations mutuelles, comme aussi leur parenté." (P. W. Schmidt; *L'ethnologie moderne*, Salzbourg-Vienne 1906 pg. 23).

Fiindcă cultura materială capătă o aşa de mare însemnătate pentru ştiinţa etnografică şi etnologică, de aceia înăuntrul acestor discipline s'a dezvoltat o specialitate de cunoaştere numai a tecnicei primitive aşa cum rezultă din uneltele şi altfel de obiecte de orice natură a popoarelor aflate în această fază de primitivism cultural; o asemenea disciplină se numeşte *Ergologie*.

(Dr. G. Buschan: *Illustrierte Völkerknnde* Stuttgart 1910, pg. 14 „Der stoffliche Kultu besitz des Menchen umfasst alle jene Gegenstände und Prozesse von greifbarer oder sichbarer Natur die für die Existenz und Lebensführung des Menschen von wesentlicher Bedeutumg sind. Hierher gehören vor allem das *Feuer* und die Hilfsmittel zu seiner Erzeugung, *Kochgerätschaften* und *Kochkunst, Obdach, Kleidung, Schmuck,*

menești în trecut, este așa de mare și hotărîtor, după cum se vede din cele expuse mai înainte, atunci va trebui ca această știință să înceapă a fi și la noi sistematic studiată, apreciată, cunos-

---

Waffen und *Hausgeräte*. Die Ergologie beschäftigt sich nicht nur mit den Gegenständen selbst, sondern auch mit den technischen Vorgängen bei der Herstellung derselben."

Cf. W. Koppers: *Die Anfänge des menschlichen Gemeinschafts Lebens im Spiegel der neuern Völkerkunde*, Gladbach 1921 pg. 58; W. Schmidt und W. Koppers: *Völker und Kulturen*, Regensburg 1924 pg. 394: „Welche Bedeutung die Gegenstände des Bereiches der Ergologie für die Historisierung der Ethnologie gewonnen haben, das war oben schon zu würdigen. Diese Dinge stellen gewiss nicht das Gesamtgebiet der Völkerkunde dar aber es liegt iu ihrem Wesen, dass sie vor allem geeignet erscheinen, die ersten historisierenden Schritte iu das Dunkel der Kulturentwiklung der „Géschichtslosen" tun zu lassen. *P. Schmidt* spricht sich darüber folgendermassen aus: „An den *Gegenständen der materiellen Kultur* ist der Zweck im höhere Grade festliegend, und festliegender in gleich entsprechendem Grade ein scharfumrissener Teil der äusseren Gestalt dieses kulturgegenstandes Ebensoscharf zeichnet sich ein anderer Teil der Torm dieses Gegenstandes ab durch die Natur des Materials, aus dem es verfertigt ist. Es ist klar, dass durch diese beiden Abgrenzungun wie von selbst dann auch derjenige Teil sich leichter heraustellt, der auch der eigentliche Verursacher und Träger des historischen Lebens ist. Damit sieht man licht wie gerade die Gegenstände der materiellen kultur geeignet sind, die *ersten Zugänge* in das unentwirrbar scheinende Dickicht der Kulturentwicklung zu erröffnen".

S. Feist: *Kultur, Ausbreitung ued Herkunft der Indogermanen*, Berlin 1913 pg. 212: Als nutzliche Hilfswissenschaft erweis sich in vielen Fällen der Teil der Ethnologie der die Ergologie (d. h. die Kenntnis der techniscen Fertigkeiten und deren Erzeugnisse) der Naturvölker behandelt".

Că într'adevăr această cultură materială primitivă a popoarelor este cea mai autentică mărturie a caracterelor lor, ea singură fiind în stare să ne dea o ideie despre ființa și gradul de dezvoltare la care au ajuns, este faptul că atunci când se încearcă reconstruirea protoistoriei omenirii și a civilizațiunilor primitive pentru cari ne lipsesc mărturiile istorice scrise, numai pe baza acestor resturi materiale se pot reconstitui aspectele unor faze ale trecutului. Rămășițele acestui trecut cari formează obiectul arheologiei nu sunt ele de cele mai multe ori de natură etnografică? Și oare nu tocmai materialul acestei științe este acela ce servește ca cel mai bun îndrumător în întunerecul ce se întinde asupra celor mai îndepărtate epoci ale omenirii? Cu multă dreptate J. Morgan susține că etnografia se confundă cu arheologia preistorică.

(Jacques Morgan: *L'humanité préhistorique* Paris 1924 (L'évolution de l'humanité) pg. 24—25: „On peut dire que l'ethnographie se confond avec l'archéologie préhistorique, car elle débute au cours de l'histoire elle-même: il n'est pas, en effet, de pages des annalles assyriennes, egyptiennes grecques ou romaines qui ne parlent de peuplades barbares, et les traditions légendaires par lesquelles débute l'histoire positive dc tous les peuples, appartiennent à la phase préhistorique de l'évolution humaine. C'est de l'ensemble des documents archéologiques et ethnographiques anciens et modernes que nous tirons aujourdhui nos connaissances sur les premiers habitants de notre globe."

Cf. H. Berr în prefața lucrării lui E. Pittard, *Les races et l'histoire* Paris 1924 pg. XVIII nota 1: „Il faut distinguer l'ethnologie de l'ethnographie, qui est descriptive. et non comparative, qui, d'autre part, fait un large usage des documents archéologiques."

W. Koppers: *Die Anfänge des menschlichen Gemeinschaftslebens* pag. 52: Innerlich erneut und genesen an der historichen Methode, wird die Ethnologie ihrer Wohltäterin, die Historie gebührenden und reichen Dank abstatten können. Sie im Verein mit der Prähistorik, welch letztere naturlich in einer ganz entsprechenden Weise der Regeneration bedarf, ist zu nichts geringerin berufen, als in stets esakterer Weise den notwendigen vor und Unterbau zu schaffen fur die stolzem Dome, welche die Geschichtswissenschaften zu errichten haben".

De aceia. cu drept cuvânt, Max Ebert spune în introducerea *Lexiconului prestoric*, căîn această lucrare, spre deosebire de alte opere similare s'a dat o importanță

cută şi organizată pentru ca foloasele ce le putem avea după urma ei pentru cunoaşterea adevărată, profundă şi amănunţită a neamului nostru, să fie cât mai însemnată.

Studiul istoriei poporului român a trecut printr'o mulţime de faze în care se reflectau puternic ideile dominante ale vremii.

---

deosebită creaţiunilor ulturale de ordin *material* şi spiritual, ca îmbrăcămintea, comerţul, tecnica, monedele de schimb, dreptul, arta, religiunea, organizaţiunea socială etc. [*Reallexicon der Vorgeschichte,* herausgegeben von Max Ebert (Berlin 1924) Band I, Vorwort, IV].

Vorbind despre originile Germanilor, *Kossina* afirmă că „orice cunoscător poate descoperi clar din moştenirea arheologică ce ne stă la îndemână, în ce parte au întemeiaiat Wikingii aşezări omeneşti, fie în Normandia, fie în insulele Britanice, fie în Rusia; când au populat Norvegienii Islanda; până unde au înaintat Wenzii cu locuinţele lor în evul mediu în Germania nordică şi centrală; până unde au pătruns Germanii în perioada marilor migrări, precum şi ce anume triburi vin în chestiune spre ex. în Italia: Ostrogoţii sau Longobarzii?; apoi cum se articulează în spaţiu principalele seminţii germane în răsăritul imperiului; când şi în ce măsură şi-a părăsit ţara fiecare trib în timpul migrărilor; cum s'au schimbat graniţele [etnografice] între Germanii de răsărit şi apus în primii secoli după Cristos; cum dispare populaţia cealaltă din vestul Germaniei centrale în faţa celei germane în ultimii secoli dinainte de Cristos; cum deasemenea. valul de migrare galică din nordul Franţei se revarsă din sec, V a. Cristos peste Germania de sud şi mai departe spre răsărit; cum apoi din sec. VIII a. Cristos stăpânirea Skytică se întinde peste sudul Rusiei, peste Transilvania, Ungaria şi Galiţia, ba chiar sporadic şi peste răsăritul Germaniei; mai departe unde s'au stabilit coloniştii elini, în Sicilia, Italia si Marea Neagră etc. Toate aeestea se pot reconstitui nu numai în general şi aprox mativ ci până în amănunţimi, atât în timp cât şi în spaţiu şi mult mai precis decât am putea-o face după mărturiile scrise ale istoricilor. *Ba încă chiar de n'am şti din istorie nimic despre aşezările tuturor acestor popoare, totuşi am putea să le precizăm cu necesitate numai după resturile culturale ale lor.* [G. Kossina: *Die Herkunft der Germanen.* Zur Methode der Siedlungsarcheologie. Wurzburg 1911 in Mannus Bibliothek Nr. 6. apud C. Brătescu în Bulet. soc. geografice An. 1913 pg. 157—158].

Afirmarea celor de mai sus Kossina o făcea pe baza constatării că «*Kulturgebiete sind Volksgebite*» sau «*Kulturprovinzen sind Volkerstämme*», ceia ce înseamnează că particularitatea de a fi a fiecărui popor se manifestă prin cultura sa, aşa că cercetând graniţele culturilor descoperim graniţele popoarelor, înfiltraţiunilor lor, etc.

In cercetarea problemelor de indogermanistică, un maestru al acestei ştiinţe, H. Hirt, căutând să înfăţişeze cultura primitivă a indogermanilor se exprimă textual: «*Die Völkerkünde ist demnach für uns unentberhrlich*» [H. Hirt: *Die Indogermanen, ihre Verbreitung, ihre Uhrheimat und ihre Kultur.* Strassburg 1903 Band I pg. 216].

Cf. S. Feist: *Kultur.. der Indogermanen* pg. 213: Es liesse sich eine lange Liste primitiver Waffen, Werkzeuge, Geräte, Maschinen, Kleidungsstücke usw. aufstellen, von denen wir nur durch die Ethnographie eine Anschauung bekommen können. Denn nicht wenige Geräte selbst iu verhältnissmässig zivilisierten Gegender reichen in ununterbrochener Kette bis in das Steinzalter zurück: Steinstössel, die noch heute in das Oase Figuig iu Marokko gebraucht werden, oder steinerne Mühlsteine in Zentralplatteau des Nigerbogens. *Diese Uberbleibsel längst Vergangener zeigen uns vie eng der Zusammenhang zwischen Ethnographie und Urgeschichte ist.* Selbst in Europa sind bei Völkern mit altertümlichen Sitten (Südslaven Z. B.) Geräte in primitiver Ausführung in Gebrauch, die wir für die Urzeit gleichfalls voraussetzen dürfen (Z. B. Reiberhölzer zum anzunden des Feurs]. So müssen wir das Bild der indogerm. Ergologie aus den verschiedensten Gebiete der Wissenschaft zusammenzutragen versuchen".

Este limpede deci că, cel puţin pentru timpurile vechi, arheologia este ştiinţa care se ocupă cu scoaterea la iveală, prin săpături sau altfel de mijloace, a mate-

Mania latinistă ne-a făcut o bucată de vreme să nu vedem în noi de cât pe cei mai autentici Romani, neadmiţând nici în ruptul capului amestecul vreunui alt sânge străin; exemplul unei asemenea scrieri este *Istoria pentru începutul Românilor în Dacia* (Buda 1812) de P. Maior.—Toate mărturiile ce ilustrau asemenea credinţe au fost exagerate, tălmăcindu-se şi răstălmăcindu-se, până am ajuns să ne latinizăm limba căutând să ne stricăm graiul părinţilor şi înaintaşilor noştri.[2])

Când anumite interese politice ale străinilor au cerut ca noi să lipsim veacuri întregi din stânga Dunării pentru ca să apărem în aceste regiuni numai atunci când au voit ei, orice informaţiune de orice fel a fost interpretată în fel şi chipuri provocându-se interminabile discuţiuni, după cum în acelaş fel am fost trataţi şi de vecinii noştri de peste Dunăre, ce-au căutat din motive naţionale rău înţelese, să ne micşoreze cu totul rostul nostru în Balcani şi să ne transforme într'un fel de neam de pribegi călătorind neîntrerupt deoparte şi de alta a Dunării după buna dispoziţiune a acelora cari puteau să scrie o astfel de ştiinţă.

După această epocă de discuţiuni istorice, dezvoltarea luată de studiul limbii române şi atenţiunea pe care a trezit-o studiul ei în Apus a făcut ca în chestiunea originelor neamului românesc, a elementelor lui componente precum şi a locului unde s'a zămislit acest popor să se introducă mai multă lumină, mai mult simţ critic şi un mai mare respect de adevăr.

In vremea noastră când noţiunea de cultură îşi are bine stabilit caracterul ei *etnic* şi când în toate părţile lumii ştiinţa popoarelor dă toată însemnătatea factorului cultural şi etnografic numai este posibil să ne sustragem acestui fel de cercetare, mai ales că, realizându-se unitatea naţională a poporului românesc,

---

rialului informativ asupra popoarelor dispărute, avându-şi metoda specială în privinţa lucrărilor ca şi a caracterizărilor epocelor, în liniamente mari, pe când cercetarea amănunţită, mai cu seamă a resturilor culturii materiale găsite de arheologie, pentru a scoate concluziunile necesare referitoare la caracterele specifice ale singularelor popoare de atunci, este propriu zis operă de pură cercetare etnografică.

2) E. Pittard: *Les races et l'histoire* pg. 13: «Voyez ce qui s'est passé en Roumanie, où le dernier des pâtres, parce qu'il parle une langue derivée du latin, ou parce qu'il se rappelle que ses aïeux furent vaincus par Rome (cette victoire ne fut pas facile, certes, et il y aurait lieu d'être fier de l'admirable résistance des Daces) s'imagine qu'il a, dans les veines, le plus pur sang de Trajan! Les autres races dites latines, en proclamant — ça fait toujours bien dans les discours et le theme est facile — avec un orgueil un peu naïf, leur caracteristique linguistique, pleine de sous entendus soi disant flatteurs, imitent bien un peu le pâtre roumain! Elles se figurent on ne sait quelle parenté directe avec Cesars! Tenez-vous beaucoup à cet honneur? Sans hésitation, je prefère me representer que je suis le descendant d'un Dace ou d'un Celte, ou d'un Gaulois. C'est au moins aussi honorable; et surtout, c'est plus conforme à la verité».

n'ar mai fi nici măcar o scuză din punctul de vedere național de a înfățișa tendențios anumite probleme în legătură cu istoria noastră.

Acest lucru se impune cu atât mai mult cu cât chiar astăzi unii învățați străini mai pun în circulațiune anumite lucruri și păreri foarte curioase. Astfel un învățat ca H. Schurtz, ne numește un popor de amestecătură «Mischvolk» [*Völkerkunde*, Leipzig und Wien 1903 pag. 141], iar I. Peisker ne declară deadreptul Mongoli, noi nefiind altceva de cât Uraloaltaici românizați; adică sâmburele acela românesc ce se formase în Dalmația sau în nordul Greciei a fost mărit de nomazii uraloaltaici ce-au venit în acele regiuni asimilându-se de către Românii primitivi și dând numărul mare al poporului românesc, așa cum apare la începutul evului mediu. [*Die Abkunft der Rumänen* în Zeitschrift des historischen Vereines für Steiermark XV Iahrgang, 1—4 Heft., Graz 1917 pag. 160—205].

Puține lucruri nouă, hotărîtoare în privința începuturilor și alcătuirii poporului român se vor mai putea găsi de azi înainte ca documente *scrise* istorice. Va trebui să se complecteze, prin urmare, această lipsă de informațiuni scrise prin metoda de a găsi mijlocul nou de documentare din studiul etnografic, etnologic și chiar antropologic a materialului viu pe care-l găsim astăzi în viața poporului românesc precum și a resturilor civilizațiunii și culturii lui de odinioară, ce s'ar putea da la iveală sau reconstrui prin orice mijloace.

Importanța acestei vieți populare a fost accentuată de d. N. Iorga în diferitele sale lucrări și mai cu seamă în *Essai de synthèse de l'histoire de l'humanité,* Paris 1926, vol. I, pag. X: «Puisqu'il n'y a pas de témoignage écrit, il n'y a pas de Roumains.

Notre existence même comporterait des insterstices, parceque aussitôt qu'on n'a pas un acte pour prouver que nous existions à telle heure, nous n'existions pas. S'il est absurde de traiter de cette façon une biographie, il est tout aussi absurde de traiter de la même façon l'histoire d'une nation.

Il a donc fallu chercher en dehors des sources directes pour donner l'exposé non discontinue de l'histoire des Roumains. J'ai dû passer par ce procédé et le faire entrer dans mon systhème.

Et enfin, pour trouver l'interprétation nécessaire et parfois l'information elle-même, il m'a fallu recourir à cette vie populaire qui a un grand avantage.

La vie populaire rassemble dans ses profondeurs souvent insondables des éléments pris à la vie historique, des éléments qui ne sont guère fossiles, qui conservent leur vie dans les formes coutumières, traditionelles, et, dans mon cas spécial, alors que les sources ne donnaient pas des renseignements sur la vie des classes dominantes il fallait se plonger dans les profondeurs de cette vie populaire pour trouver les éléments supplémentaires nécessaires à donner cette exposition non discontinue de l'histoire d'une nation».

Se ştie cam ce valoare hotărîtoare au avut toate îndelungatele şi aprinsele discuţiuni ce se bazau pe interpretările ştirilor istorice ale autorilor vechi sau chiar cele epigrafice, cu privire la locul de origină a Românilor precum şi a elementelor lui componente etnice; nu odată aceste izvoare au fost tălmăcite şi pro şi contra de adversarii sau susţinătorii continuităţii; de asemenea cercetarea limbii şi în special a toponimiei ţinuturilor pe unde au locuit odinioară Românii ne-ar face să credem că acest neam n'a avut nici o patrie căci «nicăeri, pe tot teritoriul ocupat în sudestul european odinioară de o populaţiune romanică, nici în Nordul Dunării, *dar nici în Peninsula Balcanică*, nu avem nici un singur nume topic cunoscut din epoca latină—şi nu înţeleg numai numirile de aşezări omeneşti ci *şi numirile de ape*,—care să apară azi în româneşte în forma corespunzătoare cu legile fonologice române. [S. Puşcariu în *Dacoromania* IV (1924-1926) partea 2-a pag. 1347].

Dacă toate aceste mijloace de lămurire a îndepărtatelor şi încurcatelor probleme de alcătuire şi evoluţiune a Românilor nu ne pot dezlega enigma, atunci credem că trebueşte urmată cu perzistenţă şi metodă calea studiului elementelor caracteristice ale acestui popor în cultura populară, stabilindu-se cari sunt părţile noastre specifice şi din ce străvechi moşteniri îşi au izvorul, ce anume împrumuturi am făcut de la alte popoare, care anume şi în ce împrejurări. Această lămurire nu se va putea face decât în mare parte pe calea cercetărilor etnografice şi etnologice.

In *Istoria Românilor din Ardeal şi Ungaria*, vol. I Bucureşti 1915, d. N. Iorga a încercat să arate că pentru epoca veche mai cu seamă nu poate fi urmărită cu folos de cât această cale. Vorbind despre Şaşii din Ardeal, veniţi aici de aiurea, autorul arată că în viaţa populară a acestora se găsesc elemente «care nu se explică nici prin impunerea regilor, nici prin indiscutabila şi imperioasa suveranitate a naturii. Atunci trebue să fie alţi oameni,

«cari ei să fi transmis până la noii veniţi, să fi adăogit la viaţa acestora, alte instituţii, care in unele privinţe să-l fi crescut ca putere de rezistenţă, să-l fi potrivit cu mediul cel nou.

Şi atunci aceasta este partea *noastră*, românească: este necunoscuta naţională pe care o căutăm fără a o putea afla direct. Intr'o orhestră care cântă, o ureche dibace simte, fără să vadă numai de cât pe acela care s'a alipit la dânsa, simte că s'a adaus un instrument nou, şi nu numai atât, dar simte, dacă urechea este în adevăr bine pregătită pentru astfel de cercetări, simte şi cât poate meşterul cel nou.

Evident deci că în viaţa aceasta a coloniştilor apar elemente noi cari nu vin nici de la regele Ungariei nici de la pământul Ardealului, ci vin de la *Omul Ardealului.* In toate: în cultura câmpului şi în cea casnică, în îmbrăcăminte, în gospodărie, în viaţa de familie, în graiul întrebuinţat, în port. Şi atunci ne găsim pe noi prin această operaţiune de eliminare: cutare este un element săsesc, cutare un element natural, cutare un element politic; rămâne însă un residuu. *Acela sîntem noi*». (Vol. I. pag. 8).

Cine poate face mai bine această operaţiune de decantare, de cât etnografia şi etnologia, ce vor avea de făcut în acest caz o operă de comparaţiune, de selecţionare şi de fixare a caracterelor etnografice a fiecărui neam? Asemenea paralelisme culturale ar putea aduce lucruri neaşteptate mai ales în domeniul Peninsulei balcanice, unde ne găsim urmele noastre străvechi, ca şi la popoarele învecinate din stânga Dunării. [V. Bogrea: *Românii în civilizaţia vecinilor*, extras din Anuarul Institutului de istorie naţională din Cluj, III (1924) pag. 1—2]. Un cercetător sas, A. Schullerus, recunoaşte că portul primitiv al Saşilor veniţi în Ardeal a fost influenţat de mediul transilvănean; de asemenea afirmă că poveştile Saşilor sunt de origină românească. [A. Schullerus: *Siebenbürgisch sächsische Volkskunde,* Leipzig 1926, pag. 60, 159, «Da die Umgangsprache, wo zum Deutschen der Rumäne und Ungar hinzukommt, zumeist der rumänische ist, erklärt es sich leicht, dass hauptsächlich aus dem Märchenschatz des rumänischen Volkes spannende Stücke zu den andern Völkern hinubergegangen sind".]

* * *

Cercetarea producţiunilor artistice populare româneşti ne duce către concluziuni într'adevăr surprinzătoare atât în privinţa gustului estetic al acestui popor cât şi al vechimii lui.

Probele istorice şi linguistice sunt cu totul neînsemnate pe lângă ceia ce s'ar putea afla pe cale etnografică asupra preponderenţei elementului autohton, tracic, în alcătuirea fizică şi sufletească a neamului nostru; aceste constatări pun cu totul atunci în altă lumină rosturile şi trăinicia poporului românesc în aceste părţi.

Marele istoric german K. Lamprecht spunea undeva că, cu toate calităţile pe care le vor fi având Germanii faţă de popoarele latine, au însă şi o mare scădere. La dânşii nu se vede instinctul, sentimentul şi gustul frumuseţei răspândit asupra întregului popor; această expresivitate şi spontaneitate artistică care se vădeşte la popoarele celtice şi celto-romane din sudul şi restul Europei este un semn de vechime şi ancestrale tradiţiuni pe când lipsa lor constatată de învăţatul german la poporul din care el făcea parte, este un semn al *noutăţii* culturii acestui neam în istoria civilizaţiunii omeneşti.

Intreaga creaţiune artistică populară românească manifestată în orice fel de produs, poartă pecetea tendinţei de stilizare abstractă, geometrică. Chiar când se încearcă o imitaţiune a naturii se vădeşte aceiaşi tendinţă de stilizare abstractă.

Ceramica originală românească, mai ales cea din trecut— fiind-că astăzi ea se găseşte în decadenţă—motivele cusăturilor şi alesăturilor de pe fote, cămăşi, mantale, mărămi, şi chiar pe ciorapi, pe chimirile şi cingătorile de piele ca şi pe orice ţesături,— toate se pot mărgini „à la figure géometrique pure ou à la reduction en lignes géometriques de tous les éléments de la nature vegetale ou animale jusqu'au corps humain lui-même".

[N. Iorga, *L'art populaire*, Paris 1923, pag. 87].

Acolo unde s'a ajuns la o redare naturalistă a florii în special ca în Moldova sau Basarabia «il y a une iufluence etrangère récente, partant des regions germaniques pour arriver par les Saxons de Transylvanie par les Allemands de Bucovine ou par les Polonais» [*Ibidem*, 89].

Geometrismul acesta caracteristic şi unitar în acelaş timp, reduce totul «*à des constructions linéaires, à des notations absraites.* Des triangles, des rhombes. des lignes obliques parallèles, des croix servent à rendre tout ce qui se presente aux regards de l'artiste naïf», [*Ibidem* pag. X]. Pe străchini ca şi pe orice produse ceramice se vede predominantă *spirala* sau linia ondulată, ce a perdut eleganţa sa primitivă.

O asemenea stilizare numai pe baze geometrice întinzându-se deasupra ţinuturilor noastre româneşti atât la nord cât şi la sud, se poate numi în general ornamentică *veche europeană*, deosebindu-se fundamental de ornamentica inspirată din viaţa organică a Orientului care este antropomorfă şi zoomorfă. [Al. Tzigara-Samurcaş: *România şi teoriile arheologice preistorice* în Viaţa românească, 1910 No. 10 pag. 81—82; Acelaş: *L'art roumain d'après les dernières publications* în Bull. de l'inst. p. l'étude de l'Europa sud-orientale 1914 pag. 12].

De unde provin aceste elemente aristice şi ce reprezintă ele?

Oricine a străbătut un muzeu etnologic în străinătate poate să ştie că acest fel de manifestare artistică este o caracteristică a celor mai primitive popoare, mărturisind o mare vechime. [H. Schurtz: *Urgeschichte der Kultur,* Leipzig und Wien 1900 pag. 540; H. Schurtz: *Völkerkunde* pag. 129—150; cf. G. Buschan, *Illustrierte Volkerkunde* pag. 24].

Arheologia preistorică a putut stabili că elementul decorativ care se întrebuinţează în împodobirea tuturor rămăşiţelor arheologice găsite în regiunea carpato-balcanică este mai cu seamă mustra spirală şi ornamentaţiunea lineară. Foarte dese ori se găsesc figuri, triunghiuri, romburi.

„La Cucuteni se poate vedea cum fragmentele grosolane au numai un ornament liniar care cu anevoie se desvoltă până la meandu şi din potrivă, cum numai fragmentele cu o tebnică mai bună au un ornament spiral". «Uneori benzile nu au înfloritura de puncte, sunt goale; alteori înflo itura e mai complicată, precum inciziile cari o închid şi alcătuesc benzile sunt dese (de multe ori motivul zigzag), Câte odată benzile sunt mai mult incizii paralele cari alcătuesc unghiuri, fără alt adaos, (I. G. Andrieşescu". *Contribuţie la Dacia înainte de Romani*, Iaşi 1912 pg. 79, 80-81).

Aceste resturi găsite cu o astfel de ornamentaţie ating. în ordine cronologică, neoliticul. Prin urmare rămâne de văzut cine sunt creatorii acestui fel de împodobire, adică care este cea mai străveche populaţiune ce-a locuit odinioară regiunea carpato-balcanică. Spunem într'adins carpato-balcanică fiindcă după cercetările lui G. Wilke se arată asemănări mari până în cele mai mici amănunte între cultura neolitică din nordul Greciei şi aceia a Spiral-meandrului din Europa centrală, identitate care ne sileşte să admitem o legătură strânsă între amândouă aceste culturi, studiate tocmai din punctul de vedere al motivelor de ornamenta-

ţie artistică. (Georg Wilke: *Spiral Mäander-Keramik und Gefässmalerei. Hellenen und Thraker.* Würzburg 1910, pg. 70).

«Astfel cu rezerva şi caracterul provizor ce impune natura faptelor arheologiei preistorice dar şi cu îndemnul ce-l dau numeroasele, variatele şi adâncile analogii ale culturii neolitice carpato-balcanice mai sus studiate, trebue să concedem că Thracii vin în rândul întăi în considerarea etnologică a acestei culturi. Extinderea lor istorică în limite pe care datele arhologice le confirmă şi le definesc, e desigur nu întâmplătoare.

In sfârşit caracterul *thracic* al culturii neolitice carpato-balcanice ca şi în special a aceleia nord-dunărene îl întăresc două categorii de fapte: a) «Buckel» ceramica, dacă thracismul ei arhaic în a VII-a aşezare de la Troia se confirmă, b) în plastică, tatuarea». (I. G. Andrieşescu, *l. c.* pg. 122).

H. Schmidt consideră de asemenea că patria primitică a ornamentului spirală este «Das Donau Tiefland nebst den östlich angrenzenden Gebieten. — (*Zeitschrift für Ethnologie* 1903 pg. 468). Ca să se vadă vechimea acestei arte primitive trebue să amitim părerea lui Ed. Meyer, (*Geschichte des Altertums* I_2 ed. 2-a pg. 749) care socoteşte că această cultură de la Dnistru şi Dnipru a radiat mai apoi în ţinutul Dunării, exercitând chiar o influenţă asupra culturii începătoare din *Marea Egee*, adică asupra strălucitei civilizaţiuni egeene, în ceeace priveşte *motivul spirală*, care este împrumutat deci din această cultură nordică tracică.

Ca probă că aceasta cultură a regiunilor noastre este mai veche decât cea grecească şi că această din urmă a fost influenţată de cea dintâi este faptul că pe când la noi vasele cu asemenea ornamente se găsesc la un loc cu obiecte de întrebuinţare zilnică din epoca de piatră şlefuită, adică din neolitic, vasele cu aceleaşi decoraţiuni ca la noi, se găsesc în Grecia la un loc cu unelte de metal, adică dintr'o epocă cu mult mai târzie, decât neoliticul. (Al. Tzigara-Samurcaş, în *Convorbiri Literare*, 1928 pg. 176.)

Acelaş lucru în legătură cu origina acestor motive decorativ-artistice îl susţine şi R. Braungard: «*Die Urheimat der Landwirtschaft aller Indogermanischen Völker*, Heidelberg 1912 pg. 41—42, când zice: «Die gesammte Gefässdekoration Mittel-und Nordeuropas ist naturliches Entwiklungsergebniss, beruht nicht auf einer Ubertragung aus dem Orient, und es ist keineswegs ausgeschlossen, dass sie anregend auf die mykenische Gefässdekoration eingewirkt hat» — ceiace confirmă şi mai bine părerea lui

H. Schmidt că neamuri năvălitoare din Europa de mijloc au dus cu ele în cultura egeiană vase şi motive de decoraţiuni artistice. (*Troja—Mykene—Ungarn*, în Zeitschrift für Ethnologie Bd. 36, 1904 pg. 688).Identice idei a susţinut autorul de mai sus în *Vorgheschichte Europas* (1924), precum şi Carl Schuchardt (*Alteuropa*, Berlin und Leipzig 1926, zweite Auflage pg. 164: «Wie aus diesen urthrakischen Kreise heraus der erste nordische Einfluss über die Valona — Enge der Adria nach Apulien und Sizilien gegangen ist, haben wir oben schon gesehen, wie er von Thessalien aus südlich über Orchomenos und Chaeronea weitergewirkt und die Grundlage der «mykenischen Kultur», wird uns weiter unten noch bechäftigen. Nicht minder wichtig ist, dass wir dieselbe Kultur an der Hand der bemalten Keramik auch nach Asien hinein verfolgen können, nach Persien und nordlich davon auf dem direkten Wege nach Indien, also zu den Ländern hin, die wegen ihrer indogermanischen Sprachen in einem sehr alten Zusamenhange mit Europa stehen müssen». (cf. † E. von Stern în *Reallexikon der Vorgeschichte* Berlin 1928 Bd. XIII. cap. Südrussland pg. 37, «Hienach est eine Beeinflussung der neol. Kultur von Seiten der ägäischen Inselwelt ausgeschlossen, es fragt sich, ob eine solche von anderswoher festgestellt werden kann», Max Ebert: *Sudrussland im Alterthum*, Bonn und Leipzig 1921, pg. 36. «Die neolitische Kultur der Donau Balkanländer ist alter als Troia II, älter als die Hauptmasse der älteren Zykladenfunde und die frühminoische Kultur Kretas». —«Die Träger dieser Neurungen werden indogermanische, aus dem Donau-Balkangebiet nach den Küsten und Inseln des Mittelmeeres vordrängende Stämme sein, Volksteile, die zur Bildung des späteren trakischen und hellenischen Stammes beigetragen haben». cf. S. Wilke: *Spiral Mäander Keramik...* pp. 74—76).

Prin urmare înaintaşii noştri din Europa dunăreană au transmis curente de civilizaţie către sud, contribuind la perfecţiunea artei lumii prin faptul că aceste elementare motive artistice au fost duse la apogeu de Grecii cei inventivi. Oare nu se poate admite chiar transformarea naturalismului artei egeene datorită acestei influenţe a caracterelor geometice aduse din nord, după cum aşa de interesant sugerează această idee Dl. N. Iorga în *Evoluţia ideii de libertate* (Bucureşti 1927) pg. 23 când zice: «Am pus cândva o întrebare: dacă asemănând cineva arta aceia din Creta care este aşa de variată, de un naturalism aşa de bogat şi luxos,

asemănând-o cu caracterul tipic al civilizaţiei elenice în marea ei înflorire, răceala şi simplificarea acesteia, *matematisarea*, reducerea la forme abstracte şi matematice, dacă această deosebire nu se datoreşte înrâurirei raselor de nord? Pentrucă, evident, ori cât ar fi de frumoasă, de armonioasă clasicitatea artistică grecească, cu toate acestea în ceiace priveşte presintarea naturii, înfăţişarea mişcării, colorile, pe lângă elementele acelea nesfârşite de varietate pe care le întâlnim în Creta, constatăm dincolo şi o sărăcire, care vine din curentele de la nord.»—cf. N. Iorga: *Insuşiri româneşti* în Ramuri XVIII, No. 8 (1923) pg. 129... «o întreagă civilizaţiune traco-ilirică, foarte veche, contemporană cu aceia a Hellenilor, pe care cei dintâi o influenţase prin mentalitatea raţionalistă, geometrică schematică a «barbarilor» din nord,, trăieşte în sufletul poporului român de la ţară»;—C. Schuchardt: *Alteuropa* pg. 222: «Die Mischung im Mykenischen ist also gewiss dahin zu analysieren, dass das Bildliche vom Süden, das Linienornament in wesentlichen von Norden stammt»).

Cercetările din ce în ce mai bogate în rezultate asupra vechei culturi preistorice a întregului pământ dunărean central şi carpatic, sintetizat în opera lui V. Pârvan, *Getica*, ne arata că, «deprinşi din străvechi timpuri cu stilul geometric, despărţiţi de renaşterea decoraţiilor figurative umane şi zoomorfe, din halstatul II sudvestic, tocmai prin năvala scitică, — intraţi îndată după biruirea şi asimilarea Scythilor în cercul de influenţă celtic, iarăşi geometrizant şi abstract duşman şi el al naturalismului, — Geţii din Carpaţi vor rămâne neatinşi de curentul sudic anthropomorf şi zoomorf, fie greco-scythic, fie greco illyric fie greco-italic, astfel încât produsele lor sculpturale din epoca romană se vor resimţi de această străveche necunoştinţă şi înstrăinare faţă de legile de expresie ale plasticului viu». (pg. 453).

Prin urmare fondul primitiv artistic fiind de natură abstract geometrică el este cel mai puternic, pe planul întâiu, iar celelalte motive de orice natură ar fi ele sunt lucruri de împrumut cari nu fac parte din constituţia psihică a strămoşilor noştri Traci.

Ori unde vom întâlni asemenea motive artistice populare trebuie să admitem hotărît perzistenţa şi moştenirea neîndoelnică a sângelui tracic, cu care s'au păstrat aceste îndătinate şi caracteristice deprinderi de impodobire. Orice consideraţiuni de altă natură s'ar putea face cu privire la aceste însuşiri *nu* se va putea tăgădui caracterul lor *tracic*, care deci rămâne.

Toate influențele care s'au exercitat asupra acestei lumi tracice primitive și mai apoi balcano-carpatice, înrâuriri provocate de Sciți, Greci, Goți, Slavi, Turani erc., n'au putut să altereze fondul primitiv străvechiu tracic care este caracteristic întregei lumi balcanice, unde noi *Românii suntem cei mai veritabili și direcți reprezentanți.*

Pentru ca să se poată înțelege cum acest fond primitiv tracic s'a menținut puternic în neamul românesc, moștenitorul și continuatorul lui, este de admis că romanizarea elementului acestuia s'a putut săvârși, în ceiace privește limba cu populațiuni cari deși vorbeau limba latină, în fond însă și aceștia erau din marea rasă europeană înrudită cu Tracii; vrem să spunem că acești coloniști așezați sau veniți de bună voie în Carpați sau Balcani erau reprezentanții populațiunilor alpine — și ele cu caractere abstracte — cari fuseseră romanizate. «Mais encore il faudrait savoir à quels fonds ethniques étaient pris ces colons. Il est possible, il est probable qu'une partie des hommes qui venaient ainsi s'établir au sud des Carpathes étaient au moins dans une certaine proportion — ceux d'entre eux qui étaient géographiquement les plus rapprochés — les descendants des populations protohistoriques et préhistoriques chez qui les Daces eux-mêmes avaient à chercher leurs origines dont ils n'étaieut qu'une fraction».

(E. Pittard: *Etude sur l'indice cephalique en Roumanie* in Bul. soc. reg. române de geografie (XLV) 1926 pg. 3).

Cum s'ar putea explica altfel, — dacă nu s'ar admite larga parte de contribuție a Tracilor în structura poporului nostru, — aceste caractere primitive artistice? La ce școală ne vor mai trimite să învățăm asemenea deprinderi, unii din învățații străini deprinși cu tot felul de argumentații sofistice în dauna evidentelor realități? Pentru acei care-s deprinși a face istoria în cabinet, urmărindu-o numai după mărturia scrisă — și aceia interpretată numai după anumite interese — orice probe de natura celor de mai sus sunt de prisos. Dacă însă istoria trebuie să fie cercetarea realităților, urmărirea unui fir conducător cel puțin în explicarea lor prin ceia ce viața însăși ne înfățișează, atunci manifestările artistice când e vorba de viața și cultura populară, sunt de cea mai mare însemnătate, ele fiind niște deprinderi tot așa de străvechi ca și credințele religioase cu tot cortegiul lor de superstiții cari, cu voia sau fără voia noastră, se țin de noi, face parte integrantă din alcătuirea noastră psihică, ne determină anumite ati-

tudini şi se moştenesc mai departe acelora care ne supravieţuiesc. (H. Schurtz: *Völkerkunde* pg. 129; Fr. Graebner: *Methode der Ethnologie*, Heidelberg 1911 pg. 74: «Sicher weit seltener, aber immerhin moglich ist das Uberleben verlorener gegangener Kulturgüter in der bildenden Kunst, in Gestalt stilisierter oder ornamentaler Motive").

Pentru *tracismul* neamului nostru această metodă etnografică servindu-se de ajutorul pe care-l poate oferi arta populară este de cea mai mare însemnătate şi merită a fi subliniată cu toată hotărîrea. «Car en dehors de leur charme original, ces manifestations seules sont capables de nous donner des renseignements précieux sur les origines nationales et les rapports les plus anciens entre les différentes civilisations populaires. Elles peuvent servir donc à donner la solution aux problèmes les plus ardus des époques les plus obscurs. De grands chapitres d'histoire inconnue par ailleurs ou à peine éclairés par des hypothèses etnographiques deviennent intelligibles dans ces naïves formules d'art. (N. Iorga, *L'art populaire* pg. VIII).

* *

Tracismul poporului românesc se dovedeşte pe aceiaşi cale etnografică, studiindu-se portul nostru popular în raport cu portul popular al unor neamuri vecine ce fac parte din aceiaşi lume carpato-balcanică pe care cele câteva consideraţiuni asupra artei populare au arătat-o pornind din acelaş substrat comun tracic.

Pe baza unui asemenea paralelism Dl. N. Iorga, în singura încercare succintă, de la noi, asupra portului ţărănesc, ajunge la constatarea că între lumea balcanică, Rutenii din nordul Carpaţilor, şi chiar Skandinavi se observă oarecari asemănări fundamentale în ceiace priveşte felul şi caracterele îmbrăcămintei, care nu pot fi explicate decât admiţându-se acelaş substrat primitiv de bază, alcătuit de poporul Tracilor. Pentru a nu ştirbi nimic din logica trasă pe baza unor asemenea observaţiuni, credem că cel mai bun lucru ce-l putem face este ca să lăsăm să urmeze pasajul caracteristic din această lucrare.

„De unde vine această asemănare? De ce portul grecesc seamănă cu cel albanez, cel albanez cu cel sârbesc, cel sârbesc cu cel bulgăresc şi acesta cu cel românesc? Cum se face că Bulgăroaicele din Rusciuc se îmbracă întocmai ca Româncile din părţile Argeşului — nu de la Dunăre — că Sârboaicele din Serbia au portul ca al femeilor din Mehedinţi? De unde vine că

Ruteanca din părţile Galiţiei îşi coasă îmbrăcămintea care se potriveşte cu a Romăncii din Moldova? De unde vine că Ungurul din stepă chiar, are aceleaşi elemente de veşmânt ca şi săteanul nostru? Cum se explică faptul că, dacă pui alături săteannl celı, săteanul neamţ din Stiria, strânşi în haina lor, cusuţi parcă într'însa — costumul stirian e ca şi cel tirolez un costum vechiu german, — săteanul alsacian, săteanul francez, aceştia formează o lume şi *ceilalţi* altă lume? Şi totuşi, de unde vine că ţărancele din Skansen samănă, cel puţin în ceiace priveşte unele piese, esenţiale, de îmbrăcăminte, absolut cu ţărancele noastre? Dacă ar întreba cineva pe unul din generaţia mai veche, — culegându-şi amintirile romane, el ar spune că trebuie să fie ceva roman şi aici. Nu, de loc. In costumul nostru nu e nimic roman. Chiar Romanii din vremea veche ştiau foarte bine aceasta.

Când au săpat columna lui Traian, au făcut o deosebire foarte notabilă între costumul roman şi costumul dac. Că în aceasta artiştii columnii au introdus şi un element roman, e foarte firesc: ei fiind deprinşi să înfăţişeze costumul roman şi neavând schiţe, lucrând mai mult după amintire, au trebuit să romanizeze fără să vrea, costumul indigen.

Prin urmare, încă odată, costumul acesta nu e de loc roman: el deosebeşte părţile trupului omenesc, îmbrăcându-le în parte pe fiecare, *detailând* pieptul, mâinile şi picioarele. Cusăturile colorate par făcute anume ca să însemne hotarele. Aceasta face radicala deosebire faţă de costumul grecesc şi roman, care înfăţişau trupul omenesc într'o singură unitate, foarte artistic drapată într'o singură haină vizibilă. Şi în locul capului gol acoperit în vremi de vijelie sau de ploaie cu o parte din vesmânt, rare ori la ciobani cu vre-o *cucula* de la care nouă, şi prin noi Bulgarilor, ne vine *gluga*, avem *pileul* tracic, semn de libertate şi putere, pe cari în faţa lui Traian descoperitul îl poartă *căciulaiul* Decebal cum, de altmintrelea îl purtau ca bonetă frigiană — a Frigilor, de origină Tracică — şi Grecii, în anume împrejurări şi cu anume forme derivate.

Şi odată ce acest costum al nostru e roman, nu e grecesc, al cui să fi fost la început? Evident că a celor mai vechi locuitori din aceste locuri. Ei bine, elementul acesta, care a dat întregii noastre naţiuni tot fondul cultural popular, e elementul tracic. Şi Dacii şi Geţii, şi ceilalţi locuitori ai Peninsulei Balcanice, şi cei cari trecuseră Marea de se aşezaseră în Asia Mică, ni-au lăsat

portul *lor* poporal în liniile lui generale. Ni l-au lăsat şi în elementele de înfrumuseţare, ni l-au lăsat în cromatica lui, în colorile pe cari le întrebuinţau mai des şi în legăturile obişnuite dintre aceste culori.

Prin ipotesa aceasta *tracică* se explică şi asemănările dintre poporul nostru şi cel scandinav. Şi iată cum. Scandinavii din Suedia şi Norvegia sunt Goţi, limba pe care o vorbesc e un dialect gotic, religia gotică s'a refugiat la dânşii, până în Islanda.

Dar Goţii au fost vecinii Tracilor, în vremea când veneau până la Nistru. A fost prin urmare un moment când cultura poporală tracică şi cultura poporală gotică au fost alăturate. Atunci a intervenit năvălirea Hunilor care a svârlit o parte din Goţi, pe la noi, în Peninsula Balcanică şi în Italia, iar pe cealaltă a depărtat-o spre Nord. Şi chiar asemănarea catrinţei noastre cu veşmântul acesta al ţărancelor scandinave este cea mai bună dovadă despre caracterul tracic al portului nostru popular. Nici o explicaţie pe lume, în afară de aceasta, aşa de naturală, aşa pe deplin dovedită istoriceşte, nu e în stare să facă înţeleasă asemănarea. Numai prin cunoaşterea acestui fond istoric se poate găsi legătura firească între una şi alta,

Şi atunci ruşinea noastră, despreţul nostru pentru portul bulgăresc şi sârbesc, sentimentul acesta de umilinţă când constatăm oare care legătură între portul nostru şi al vecinilor de peste Dunărea, dispare. Cari sunt cei mai direcţi moştenitori ai Tracilor, în vatra lor însăşi, decât noi ? Costumul acesta e al celor mai depărtaţi strămoşi ai noştri. Nici o năvălire barbară n'a putut să-l înlăture, nici o influenţă slavă, turanică sau germanică. Cum putem reclama pentru noi orice piatră romană în numele strămoşilor latini, tot aşa în puterea eredităţii tracice, putem reclama ori ce element de frumuseţă în portul tuturor popoarelor cari au locuit şi locuesc în regiunea carpatică şi balcanică". (N. Iorga: *Portul popular românesc*, Vălenii de Munte, 1912. pg. 13—16).

In massa poporului românesc portul nu este perfect unitar ci prezintă o mulţime de varietăţi după regiuni, arătându-ne predispoziţia lui de a-şi acomoda îmbrăcămintea după locul unde trăeşte, după natura înconjurătoare, cuprinzând într'însul şi manifestarea unor alese şi naturale însuşiri artistice. Alte ori aceste particularităţi regionale pot fi rezultatul elementelor etnice ce-au participat la procesul de formaţiune a poporului din cutare sau cutare regiune, unde amestecul de sânge a amestecat şi anumite

înclinări milenare spre o anumită formă de înfăţişare a portului, înclinări ce-au alcătuit cu timpul o tradiţiune de nezdruncinat.

Procedându-se la studiul felului cum s'au făcut aceste stratificări de elemente etnice, ce-au determinat aspectul special al portului popular din diferitele regiuni, s'ar putea face un fel de *paleontologie umană* cari trebuie să fie una din preocupările de căpetenie ale etnologului şi etnografului,

După varietatea sa portul nostru naţional s'ar putea reduce, în liniamente generale, la următoarele tipuri :

In Bucovina, Moldova muntoasă până în părţile Vrancei, întinzându-se spre răsărit până la Siret — dincolo de care se întinde o zonă invadată de testemele, barizuri, polcuţe de cit şi fuste, produse ale fabricilor — se găseşte un port caracterizat «printr'o maramă aşezată pe un sprijin : nu pe părul natural, ci pe părul artificial, pe conciuri înconjurate de cârpe, — prin Ardealul sud-vestic sunt şi se zic : coarne, — şi această maramă formează ca o diademă de o maiestate deosebită a aceleia care umblă cu o astfel de podoabă». — Peste cămaşa de deasupra capului se pune o singură fotă, un fel de singur vâlnic care înconjură trupul învârtindu-se strâns peste picioare, iar ca pieptar se întrebuinţează un cojocel fără mâneci, un fel de pieptar, purtat în mod obişnuit iarna, iar vara numai la sărbători. Bărbaţii au o căciulă înaltă sau o pălărie cu marginile mari; întrebuinţează cojocul cu bogate înflorituri, iar brâul lor nu este din stofă ca în Peninsula Balcanică ci e făcut din piele bătută cu ţinte. Iţarii, bernevicii sunt lungi, creţi şi strânşi pe picior. In aceste regiuni se observă o înclinare deosebită pentru intrebuinţarea mărgelelor în cusătură ca şi a fluturilor metalici, spre deosebire de alte regiuni româneşti.

Portul acesta seamănă cu acela din părţile Năsăudului, care în îmbrăcămintea femeilor, este astăzi un port stricat, El se mai găseşte în regiunea Făgăraşului, în ţara Oltului unde mai ales se poate vedea asemănarea cu acela descris mai sus, mai cu seamă privitor la îmbrăcămintea femeiască, găsindu-se diadema maramei pe cap şi fota strânsă în jurul picioarelor. De aici se întinde ceva şi către Apus la Pietroasa, în Munţii Apuseni şi până în judeţele dinspre Tisa "unde femeile în felul foarte degenerat cum îşi poartă coafura, au ceva din liniile de eşafodaj, care se obişnuesc în Bucovina, în Moldova muntoasă şi în Ţara Făgăraşului". (*Ibidem*. 20).

Acest costum răspândit pe o regiune aşa de întinsă este portul *de munte*.

De la R.-Sărat şi până la Olt se găseşte un alt port în care se observă o tendinţă de a face toate părţile ce alcătuesc îmbrăcămintea, mai sprintene, mai uşoare, Pălăriuţele bărbaţilor nu mai au borduri mari; femeile nu ţin aşa de mult la formele originale în ce priveşte tăetura hainei, ci mai mult la culoarea ei, arătând o deosebită predilecţie pentru albastru şi roş. Aşa se prezintă mai ales portul din Muscel şi Argeş.

In Oltenia în judeţele Vâlcea şi Gorj acest port a suferit o mulţime de modificări locale cari se întâlnesc şi de cealaltă parte a muntelui, adică în Ardeal, de oarece ţinuturile Sibiului şi ale Haţegului prin predispoziţia ce o arată pentru negrul închis şi albastrul discret trebuesc puse în aceiaşi mare unitate artistică regională cu Oltenia, pe când Făgăraşul arătând o aplicare mai mare pentru culorile vesele, focoase, face parte din regiunea muntoasă a Argeşului şi Muscelului.

— „Prin urmare am avea un port al judeţelor din Ţara-Românească, continuat dincolo de Olt în forme caracteristice pentru fiecare vale şi avându-şi corespondentul în Ardeal".

Mehedinţul cu Bănatul şi cu regiunea sàrbească locuită de Români ne înfăţişează un al treilea port, unde se găseşte fusta încreţită şi opregul bănăţean cu firele-i roşii, rari, ce se desfac «dintr'o bată ţesută greu cu culori ochioase şi cu aur».

Intrebuinţarea culorii aurii într'o măsură mare e un element oriental ce s'a adăogat peste fondul primitiv trac.

Interiorul Ardealului, cu părţile muntoase maramureşene, împreună cu alte regiuni cuprinse între Munţii Apuseni şi Vrancea ne arată un port *mocănesc*, care se recunoaşte „după culoarea îmbrăcămintei, după forma ei, după iubirea pentru mantaua de aba cu şnururi negre, pentru coperământul de cap particular, care e căciula evasată a Mocanului, căciula mare şi stăpânitoare a stăpânului de turme".

In sfârşit judeţele de şes ca Dolj, Romanaţi, Vlaşca şi Ilfov înfăţişează «un costum care nu este decât un compromis între două costume: cel de munte şi cel determinat de viaţa agricolă din regiunea Dunării, de marile călduri ce sunt aici, de nevoia unui veşmânt mai lesnicios".

Ceia ce s'ar mai putea adăoga nu e decàt constatarea că Dobrogea ne oferă un mozaic de costume în care se resimte în nord influenţa portului basarabean, pe litoralul Dunării se recunoaşte portul judeţelor muntene de peste apă, iar în interior portul

mocănesc, acolo unde Românii sunt veniţi ca ciobani. Ba poate s'ar putea vorbi şi despre o creaţiune locală care este portul băştinaşilor dobrogeni a vechilor „Dicieni".

In fiecare din aceste mari unităţi ale portului românesc se găsesc o mulţime de variante locale, observându-se o varietate mai mare în Oltenia decât în Muntenià «cea dintâiu fiind un Ţinut foarte conservativ pretutindeni, cu un caracter mai pronunţat».

Unitatea primordială a portului substratului băştinaş — dacă a existat o asemenea unitate — a suferit schimbări şi modificări în decursul timpului, rămânând elementele esenţiale, cari de şi mult schimbate, s'ar putea distinge măcar ca nişte palide reflexe sub toate adausurile venite de aiurea. Este o operaţiune de alegere şi deosebire a componentelor culturii populare cari nu pot fi explicate numai prin influenţa mediului după cum au crezut unii geografi. Din potrivă elementele constitutive ale culturii străvechi autohtone au luat parte la formarea acestui organism de viaţă populară, topindu-se unele cu altele la un loc ca materia unui cristal, de unde ea nu se mai poate desface decât sfărâmându-se acesta, — şi adăogându-se neîncetat la açest nucleu primitiv tot ceia ce vremea a adus cu dânsa. Lămurirea fondului primitiv ca şi adausurile ulterioare se poate face numai pe calea etnografică, dând un nepreţuit ajutor prin aceasta istoriei naţionale. Va trebui deci să se întrebuinţeze o metodă căreia i-am zice *biologică* şi pe care a folosit-o A. Haberlandt căutând să descurce amestecul diferitelor culturi populare din Muntenegru, Albania şi Serbia.

[Dr. Arthur Haberlandt: *Kulturwissenschaftliche Beiträge zur Volkskunde von Montenegro, Albanien und Serbien,* Wien 1917 pg. 165: «Suchen wir schliesslich, noch ganz unabhängig von dieser geschichtlichen und gleichsam organischen Gruppierung, lediglich im Hinblick auf die *biologische Zweckbestimmung* der einzelnen Kulturelemente, uns noch Klarheit zu verschaffen, was gerade sie hat sich durchsetzen lassen, warum etwa gerade diese Tracht, jene Wohngepflogenheit, diese Essitte, jenes Handwerk sich durchgesetzt hat, so sind der treibenden Kräfte wohl vielerlei.

«An ihrer Hand vermögen wir erst die grossen *inneren* und *äusseren Triebkräfte der kulturellen Entwicklung* zu erkenen"].

Diversitatea portului popular, cu particularităţile lui regio-

nale bine destincte, trebue să ne facă să credem că aceste regiuni își datoresc nota lor deosebită nu numai unor înrâuriri reciproce pe baza unor simple împrumuturi sau imitațiuni, ci în primul rând materialului omenesc intrat în alcătuirea unor astfel de regiuni și amestecului provocat de aceste aluviuni umane, care nu poate să fie dibuit, cu o anumită aproximație, decât antropologicește.

Antropologia a căutat pe alte căi decàt istoria și filologia să lămurească încurcatele probleme ale amestecurilor de oameni precum și ale culturii lor rezultate din asemenea suprapuneri și încrucișări; ea a pornit dela cercetarea stărilor și caracterelor fizice ale oamenilor ca și a scheletelor omenești găsite în pământ încercând pe baza unor sinteze statistice să tragă concluziuni asupra caracterelor somatice ale popoarelor. Insemnătatea unor asemenea cercetări nu este evidentă numai pentru vremurile proto și preistorice, când astfel de informațiuni lipsesc, dar ele sunt de cel mai mare folos și pentru timpurile noastre, fiindcă ele ne duc spre o metodă strict științifică, *biologică*, în senzul celor spuse de Haberlandt, putându-se corecta sau verifica concluziuni scoase de pe urma unor altfel de cercetări. (E. Pittard: *Les races et l'histoire*, Paris 1924 pg, 65). [1])

Sublinierea acestui punct de vedere trebue făcută cu atàt mai mult cu cât tocmai puțina atenție de cari s'au bucurat studiile antropologice și etnologice au dat un caracter foarte simplist tuturor acestor feluri de probleme pe cari metoda geografică și în special cea sociologică le-a simplificat foarte mult reducându-le la simple chestiuni de influență a mediului sàu de imitațiune. Chiar etnografia evoluționistă a căutat să explice o mulțime de fenomene sociale primitive tot printr'o metodă așa de simplistă și comodă unde rațiunea joacă rolul hotărîtor lăsând pe planul ultim cercetarea amănunțită și singulară a faptelor, din care cercetare numai se puteau trage concluziunile hotărìtoare. Antropo-

«Certainement nous le constatons à chaque page, les recherches anthropologiques sont loin d'ètre aussi avancées qu'on pourrait le désirer. D'autre part, dans l'esprit de beaucoup d'intellectuels elles ont, malheureusment, été subordonnées aux recherches linguistiques, lesquelles, ou l-a vu, ont introduit d'abondantes notions inexactes au sujet des origines de l'homme. Toutefois, malgré ce double déficit, les ethnologues nous ont déjà montré ce fait important: à savoir que l'extreme diversité de types que nous croyons exister — elle nous fait parfois hesiter à aborder le probleme des origines — peut se résumer dans une image moins complexe. Nous sommes, dans les domaines ethniques aussi souvent trompés par de apparences. Les faits ethnographiques, lingustiques, historiques nous ont frequement voilé, par des mirages décevants, les réalités anthropologiques».

logia n'a mai putut se privească omul aşa de superficial şi de aceia, dând toată atenţia cuvenită chestiunilor ridicate de geografie, sociologie etc. a accentuat însuşirile primordiale ale *animalului-om* ca şi puterea lor de creaţiune, precum şi elementele cari disting aceste produse ale lumii de animalitate. (E. Pittard, *l. c.* pg, 17—18).

In urma diferitelor măsurători a indeciului cefalic făcute în România, Pittard ajunge la concluziunea că populaţiunea românească nu este de origină unică, ci rezultă dintr'un amestec şi anume că ea este alcătuită din două elemente etnice principale. Determinarea antropologică a locuitorilor actuali ai României poate înfăţişa aspectul etnic al celor mai vechi locuitori a. acestor ţinuturi, cunoscuţi sub numele de Daci şi Geţi, asupra cărora nu s'a exercitat o puternică influenţă romană propriu zisă în epoca de cucerire şi colonizare, fiindcă coloniştii romani, după părerea lui Pittard, n'au fost Latini veritabili ci mai degrabă element aborigen romanizat, care probabil că având din punct de vedere etnologic mare asemănare cu Tracii n'a contribuit în mod simţitor la modificarea vechiului caracter etnic. Invaziunile urmate după aceia n'au putut să aibă serioase urmări etnologice, fiind treceri sau retrageri repezi; de asemenea Goţii, Hunii, Gepizii, Slavii, Avarii, Bulgarii, nu reprezentau toţi grupări etnice particulare, după cum Pecenegii, Cumanii, Tătarii şi Turcii, aparţinând numai grupului mongolic n'au putut să aducă multe şi variate elemente componente ce-ar fi contribuit la modificarea substratului primitiv de formaţiune. (E. Pittard: *L'indice cephalique en Roumanie* pg. 92. E. Pittard: *Les peuples des Balkans*, Paris et Genève 1920 pg. 624: «Les Roumains, naguère, dans l'histoire, s'appellaient Daces et Gètes, les Albanais, Illyriens.»; cf. N. Iorga: *Histoire des Roumains et de leur civilisation*, Bucarest 1922 pg. 29: «Or l'anthropologie et l'ethnographie ne constatent pas le type slave chez les Roumains, mais bien le type thrace, brun, court de taille, vif de physionomie, ét de figure ouverte»).

Aceste constatări sunt de cea mai mare importanţă pentru explicarea caracterului unitar, al elementelor primordiale ale culturii populare româneşti, unde de bună seamă se reflectă mai puternic însuşirile predominante ale autohtonilor.

Această unitate se poate vedea de asemenea şi în portul popular, cari în liniile lui generale este acelaş pretutindeni la noi Acest port popular este de origină tracică. «Ca şi astăzi ţăranii

noştri, bărbaţii geto-daci purtau o cămaşă peste pantaloni şi erau încinşi cu o curea. Pe columna lui Traian, spre deosebire de Trofeul de la Adamclisi, ei poartă şi o mantie scurtă, fără mâneci, prinsă pe umeri cu o fibulă. Dimpotrivă pe Trofeu avem reprezentate acele şube care-l ingrozeau pe delicatul Ovidius — *pelliti Getae* — şi care, ca şi azi, aveau blana pe dinăuntru şi erau destul de bine croite pe trup, cam în felul sumanelor şi mantalelor, mai strânse şi nu prea lungi, iar nu a saricelor şi şubelor foarte lungi şi largi mocăneşti.

Incălţaţi cu opinci, căci aşa trebuie să numim felul de încălţăminte reprezentat pe monumente, Geto-Dacii nobili purtau un fel de bonet de lână analog cu căciula phrygiană, în vreme ce poporul de rând umbla cu capul gol, ceeace părul lăsat mare, fireşte, îi permitea să facă fără primejdie şi pe vreme rea; cel puţin pe monumente aşa sunt reprezentaţi în chip absolut consecvent, atât la Roma cât şi în Dobrogea. E totuşi foarte probabil că şi nobilii şi cei de rând vor fi avut o glugă prinsă la mantaua lor, pentru vremea de ploaie şi zăpadă aşa cum vedem reprezentat pe reliefele tracice pe zeul Telesfóros.

«Monumentul» dimpotrivă e foarte realist şi redă pe femei în toată nemlădierea, sărăcia şi simplitatea vieţei lor ţărăneşti: faţa expresivă, dar unghiulară şi masivă, părul pieptănat pe tâmple cu cărarea la mijloc şi strâns la spate, o cămaşe cu mâneci scurte şi o fustă peste ea, dela brâu în jos» (V. Pârvan, *Getica* pg. 169).

Cum am spus şi mai sus deşi portul popular în liniamentele lui generale este unitar, nu-i mai puţin adevărat că el prezintă variaţiuni esenţiale după regiuni. Lucrul cel mai însemnat în legătură cu aceste variante regionale ale îmbrăcămintei săteşti este că diversitatea acestor unităţi regionale în port coincide uimitor cu aceleaşi asemănări antropologice regionale, care ne duc spre anumite amestecuri de populaţiuni, ce până la un punct sunt dovedite şi istoriceşte. Cu alte cuvinte diversitatea etnografică este atestată de cea antropologică şi istorică.

Am văzut că o parte din Bucovina, Moldova muntoasă şi anumite regiuni ardelene limitrofe prezintă un anumit tip de înbrăcăminte asemănător. De asemenea caracterul antropologic al locuitorilor din judeţele moldovene Bacău, Neamţ şi Suceava este curat brachycephal, întocmai ca şi al locuitorilor din Transilvania, pe când în Moldova răsăriteană adică dincolo de Siret acest

caracter este mai puţin brachycephal. Această asemănare izbitoare între caracterul antropologic al locuitorilor din judeţele moldovene imediat vecine cu Ardealul ne obligă să admitem că din Transilvania centrală unde este general şi concentrat caracterul brachycephalic, s'au revărsat asemenea locuitori si la marginea răsăriteană a Ardealului ca şi în Moldova muntoasă. (E. Pittard, *L'indice cephalique en Roumanie* pg. 19).

Coincidenţele izbitoare între Moldova muntoasă şi Ardeal dovedite antropologiceşte sunt întărite de anumite informaţiuni istorice cari ne arată o scoborîre a elementului românesc din Ardeal spre sud-est; şi n'avem decât să ne gândim la felul cum s'a făcut descălecatul Principatului moldovenesc cu element românesc din aceste regiuni. Dar emigrările de element românesc spre Moldova au mai fost provocate şi de încălcările drepturilor pe cari le aveau aceşti Români asupra pământurilor pe cari să găseau aşezaţi încă din epoca voevodală, din partea regilor ungureşti, după cum se constată încă din vremea regelui Bela IV, la 1247, când vedem că în diploma acestui rege se impune cavalerilor Ioaniţi ca să nu se mai primească oameni de peste munţi fără învoirea regelui. Uneori Românii au fost aduşi cu sila ca prinşi de războaie, mai cu seamă de Ştefan-cel Mare formându-se *sloboziile*.

In veacul al XVIII mai cu seamă se constată un întreg exod de populaţiune românească din Ardeal spre Bucovina şi Moldova, aşezându-se într'un număr de sate destul de mare pe cari le cunoaştem amănunţit astăzi. (I. Nistor: *Emigrările de peste munţi*, în An. Ac. române seria II, tom. XXXVII 1914-1915) mem. secţ. istorice pg. 865; D. Cantemir: *Descrierea Moldovei* (ed. Pascu), Bucureşti 1923 pg. 147 — 148).

Deosebirea între portul popular al regiunii Moldovei şi Bucovinei muntoase şi cel din Basarabia şi Moldova de dincolo de Siret se arată confirmată şi prin deosebirea indicelui cefalic între aceste regiuni.

In Basarabia şi Bucovina valoarea indicelui mijlociu este mult mai mic ca a tuturor celorlalte provincii româneşti, iar dacă acest lucru nu va mai fi modificat în alt sens de măsurători ce s'ar face ulterior atunci conclusiunea impusă este că aceste caractere de subrachicephalie şi de mesocephalie a celor două provincii se datoresc faptului că în aceste regiuni s'a exercitat o puternică influenţă etnică din ţările vecine sub forma unor aşe-

zări de populaţiuni străine ce-au fost însă românizate; în ori ce caz pentru regiunea Bucovinei răsăritene şi nordice ca şi a Basarabiei trebue să se admită asemenea enclave străine de Ukraineni şi Ruteni, înglobate şi asimilate mai apoi de elementul românesc venit mai cu seamă de peste munţi din Ardeal şi din Maramureş. Un puternic proces etnic s'a întâmplat aici care cere să fie lămurit. Aşa se explică întrebuinţarea unor cuviute speciale slave în această regiune precum şi existenţa a o multime de numiri toponimice slavone. (Margareta C. Ştefănescu: *Elementele ruseşti-rutene în limba românească şi vechimea lor*, Iaşi 1925 pg. 108—114; I. Nistor; *Românii şi Rutenii în Bucovina*, Bucureşti 1915 pg. 8). Portul popular prin lipsa lui de caractere unitare şi distincte dovedeşte acest amestec străin mai ales pentru Basarabia nordică şi Moldova nord-estică.

Muntenia şi Oltenia nu mai prezintă aceiaşi omogenitate în îmbrăcămintea populară ca Moldova muntoasă, părţile învecinate Moldovei, din Bucovina şi partea răsăriteană a Transilvaniei.

Am văzut mai sus cum se înfăţişează din acest punct de vedere regiunea sud-carpatică.

Din punct de vedere antropologic măsurătorile lui E. Pittard au stabilit că nu poate fi vorba în Muntenia numai de preponderenţa unui anume tip cum a fost cel brachicephal în Moldova.

Mehedinţul ne indică un indice mijlociu 81.31 adică mesocephal, arătându-ne „avec une parfaite netteté, que nous avons affaire, dans ce district, à une population extrêmement mèlangée“ pg. 30) ceia ce ne face să credem «que les hommes qui vinrent peupler ce district arrivaient du Sud et traversèrent le Danube».

Gorjul este sub-brachicephal. Judeţele Dolj, Romanaţi, Olt, Teleorman şi Vâlcea alcătuesc un fel de piramidă sub-dolichocephală al cărui vârf se ridică între Argeş şi Gorj. atingând munţi, Carpaţi cu judéţul Vâlcea. Prin urmare aceste districte alcătuesc o unitate bine distinctă din punct de vedere antropologic.

Judeţele Argeş, Vlaşca şi Ilfov sunt mesocephale formând o altă unitate deosebită.

Muscelul şi Prahova sunt brachicephale ca şi toată regiunea Transilvaniei, iar între ele se găseşte Judeţul Dâmboviţa cu un indice sub-brachicephal.

Ialomiţa şi Buzăul au sub-brachicephalism, iar Râmnicul-Sărat şi Brăila, mesocephalism.

Proporţia fiecăruia din indicele arătate mai sus nu este aceiaşi în toate judeţele cari se prezintă cu asemănare a acestui indice.

Astfel judeţul Vâlcea deşi este dolichocephal ca şi Doljul, Romanaţul, Oltul şi Teleormanul nu are decât proporţia de 40%—49, 99% a acestui indice pe când celelalte judeţe din aceiaşi grupă cu el, îl au într'o proporţie de 50% şi mai mult chiar.

Aceste observări sunt de cel mai mare interes, de oare ce vădeşte încă odată cum studiile şi observările etnografice cu privire la port coincid aşa de bine cu varietatea tipurilor omeneşti din punct de vedere antropologic.

Intr'adevăr am amintit mai sus că varietatea elementelor ce ni le înfăţişează mai cu seamă portul oltenesc dovedeşte şi o mare vechime ca şi un amestec de diferite influenţe cristalizate în regiuni bine distincte cu caractere tradiţionnle păstrate cu o mare sfinţenie.

Portul mehedinţean al femeii, în ceiace priveşte opregul, continuat şi în Banat prezintă asemănări izbitoare cu cel sârbesc formând în această regiune o unitate balcano-dunăreană, ce se întinde în toată Serbia, până în Albania şi Macedonia şi în anumite părţi ale Bulgariei. Asemănarea aceasta aşa de evidentă dovedită etnograficeşte prin port se potriveşte şi cu constatarea istorică care arată că «il faut bien que, au moment ou la Serbie danubienne et la Bosnie elle-même menaient pour la plupart une vie patriarcale sans importance politique permanente et sans des traces ininterompues dans l'histoire, une communautè ait existé dans ce régime primitif entre ces pays serbs et les régions roumaines de l'occident, qui leur correspondent». —Unitatea aceasta etno-geografică o arată şi toponimia care prezintă o serie de numiri atât în teritorul român cât şi în cel sârbesc cu aceleaşi terminaţiuni ova,-ovo,-iţa,-in,-ina, atz (Cladovo, Rasova, Vodiţa, Vidin, Bojin, Romanaţi (Krakujevatz); de asemenea se poate stabili un remarcabil paralelism între numirile de persoane din ambele regiuni.

[N. Iorga: *Quelques observations sur la communauté politique entre Roumains et Serbes à l'époque la plus ancienne* in Bull. de l'Europe sud-orientale II (1915) No. 10—12 pp. 193, 197—198; cf. N. Iorga: *Relaţii între Sârbi şi Români* Bucureşti 1922; N. Iorga: *In Serbia de după războiu*, Bucureşti 1927 pg. 15. Cât de puternic este fondul primitiv tracic în Balcani şi în special în Serbia se poate vedea şi din aceia că la portul bărbaţilor, părţile cele mai carateristice cum e cămaşa şi pantalonii, seamănă foarte mult în forma lor generală cu ceia ce arată, în portul bărbătesc, diferitele monumente antice reprezentând

«barbarii» Scitiei, Daciei, Panoniei şi Traciei. Vladimir Tkalcic: *Seljacke nosnje u podrucju Zagrebacke gore*, U Zagrebu 1925 pg. 34.].

Variantele locale ale portului muntean şi oltenesc cred că trebue să fie explicate prin caracterele componente etnice ale fiecărui ţinut. Aşa se ştie că vechiul judeţ al Oltului nu este de cât „o veche colonie slavă pe malul drept al râului". [N. Iorga: *Istoria poporului romănesc* vol I pg. 212]. Vâlnicul oltenesc cu podoabe cusute în stofă şi nu alese, fiind scurt, foarte larg şi plisat este ceva de asemenea special ţinutului de peste Olt, care ne arată alte influenţe «représentant probablement une autre couche barbare» [N. Iorga: *L'art populaire* pg. 79].

Faptul că avem o regiune formată din judeţele Vâlcea, Gorj, Sibiu şi Hunedoara dincolo peste Carpaţi, unde nu se văd culori bătătoare la ochi, ci din potrivă se arată o mare iubire pentru cele discrete, cum este albastrul şi severul negru, faţă de Mehedinţi cu alte tendinţe şi gusturi cromatice şi faţă de Argeş şi Făgăraş, Muscel şi Dâmboviţa unde se manifestează o aplicare pasionată pentru culorile vii, ne arată destul de lămurit că avem de-aface cu unităţi etnologice bine distincte. De aici se poate vedea legătura care există chiar între porturile judeţelor de pe ambele versante ale Carpaţilor, legături ce nu se pot lămuri de cât printr'un amestec de populaţiune în care, trebue să presupunem că victoria a fost foarte relativă deoparte şi de alta, uneori învingând elementul brachicephal de dincolo de munţi cum a fost în Muscel şi Prahova, alteori învingând acesta de dincoace în Vâlcea, cu un indice sub dolichocephal. sau având indice sub brachicephal ca în Dâmboviţa si Gorj, ori mesocephal ca în Mehedinţi şi Argeş.

Varietatea portului ţărănesc din ţara Haţegului ne arată şi acolo încrucişarea mai multor curente şi suprapunerea mai multor straturi, ea fiind deschisă influenţei Banatului şi Olteniei, cu toată izolarea aparentă în această extremitate a Ardealului. [Ov. Densuşeanu: *Graiul din Ţara Haţegului* Bucureşti 1915 pg. 10].

Cu aceste cunoştinţe câştigate se poate presupune că varietatea portului popular cu cele trei aspecte deosebitoare ale lui în Muntenia şi Oltenia se datoreşte elemenetelor etnice amestecate în această parte de ţară românească. «In cadrul acestor tipuri *fiecare vale îşi are varianta sa*, şi în Oltenia se întâlnesc variante mai mari decât în Muntenia, cea dintâiu fiind un ţinut foarte conser-

vativ pretutindeni, cu un caracter local mai pronunţat.» [N. Iorga *Portul popular românesc* pg. 24].

Datoria arheologiei este să lămurească ştiinţific acest proces; până atunci plutim mai mult în domeniul ipotezelor.

In orice caz problemele ridicate astfel pe cale etnografică şi etnologică cu privire la poporul nostru ne arată lămurit că asemenea studii de descifrare a componentelor alcătuirii sufleteşti şi fizice se impun cu o imperioasă gravitate. «Encore une fois la Valachie apparaît comme un problème d'ethnologie fort interessant. Il est susceptible de tenter les efforts d'un jeune anthropologiste roumain» [E. Pittard *l. c.* pg. 70].

Pe deasupra tuturor acestor porturi regionale, în graniţele etnice ale poporului românesc, avem şi portul *mocănesc*, adică portul ciobanilor, care în stânga Dunării este unitar cu prea puţine înrâuriri modificătoare după regiuni.

Această asemănare izbitoare a portului ciobănesc din diferite regiuni nord-dunărene ne arată viaţa de continuă mişcare a păstorilor dintr'o regiune în alta făcând ca să nu se cristalizeze îmbrăcămintea în anumite forme locale, ci dimpotrivă portul să fie unitar tocmai fiindcă cei care-l purtau nu erau închişi într'o viaţă locală sedentară ca agricultorii. Ar fi foarte interesant de făcut un paralelism între portul bărbătesc şi cel femeiesc al regiunilor ciobăneşti pentru a se vedea dacă în vreme ce îmbrăcăcămintea bărbătească este aceiaşi, aproape în toate regiunile, cea femeiască nu prezintă cumva caractere osebitoare după regiunile în care se găseşte gospodăria stabilă a ciobanilor.

Portul păstoresc ne duce către o unitate carpato-balcanică, in care regiune cele mai vechi neamuri, Albanezii şi Românii, prezintă asemănări în privinţa îmbrăcămintei.

«Parallelen zwischen den Ciobanen Rumäniens und Albaniens lassen sich überhaupt in gar manchen, so in der Nahrung, in dem Lockrufe der Schafe usw. finden. Auch in der Tracht ist, was die mit Borten verzierten, enganligenden, dicken Schafwohlhosen anbelangt, eine Ähnlichkeit unverkennbar» [Dr. Fr. Baron Nopcsa: *Aus Sala und Klementi* (Albanische Wanderungen) Sarajevo 1910 pg. 43].

In acest asemănător port ciobănesc, din cele două regiuni aşa de depărtate astăzi una de alta se observă anumite elemente străvechi comune care ne duc implicit către o comunitate de viaţă ce porneşte sau dela anumite origini comune, sau dela o

convețuire strânsă în timpuri îndepărtate când s'au putut face asemenea împrumuturi.

A. Haberlandt găsește ca o străveche piesă de îmbrăcăminte, ceiace în Muntenegru se numește «*Struka*» și care începând din Dalmația de sud și Herzegovina sudică se întinde în spre apusul Muntenegrului, apoi de aici trecând prin regiunea carstică se ridică peste regiunea muntoasă din nordul Albaniei.

Ea este o bucată de postav de lână de oaie, lungă de 2—3 metri și lată de $1^1/_2$ m. de culoare cenușie sau albă, cu ciucuri la cele două capete înguste. Autorul a observat în 1915, că aproape toți Herzegowinenii mai bătrâni purtau această piesă aruncată peste umeri ca o parte constitutivă și esențială a vechiului costum de sărbătoare. O asemenea podoabă a costumului o poartă și femeile, la ele ea fiind mai mică, iar în Muntenegru este făcută dintr'un postav fin, colorat în roșu și împodobit cu canafuri (ciucuri) și cusături; s'a menținut această podoabă și în portul miresei la Kucen.

Fâșia aceasta de postav este foarte întrebuințată de locuitorii săraci ai muntelui în orice împrejurări, ea servind ca față de masă pe care se mănâncă, ca apărare împotriva ploii și ca acoperământ în timpul nopții.

O asemenea haină asemănătoare se găsește și în Cipru ca și tocmai în Portugalia, pe care piesă Boué a asemănat-o cu pledul schotic.

In dicționarul latin al lui Quicherat găsim următoarea deslușire cu privire la cuvântul «mastruca» sau «mastruga» cu care Haberlandt îl pune în legătură ca origine: «(mot phenicien) Plaut. Cic. Vétement de peau particulier aux Sardes et aux Germains».

După cum se poate vedea deci «Nach Technik und Verbreitung gehören diese Trachtenstücke jedenfalls zu den altesten erhaltenen Typen in Europa» [*l. c.* pg. 34]. Ceia ce este mai însemnat e faptul că această „Struka" pare a fi ceva propriu, din cele mai vechi timpuri, regiunii ce se întinde spre răsărit numai până în Karst, nefiind cunoscută locuitorilor din regiunea păduroasă a Bosniei.

In apusul țării se întâlnește mantaua cu glugă a ciobanilor făcută din pâslă. Și această manta cu glugă este ceva străvechiu în portul acestei regiuni mediteraniene, fiindcă o asemenea haină se găsește descrisă și în Homer.

Insuși A. Haberlandt găsește o asemănare între «struka» bal-

canică şi gluga ciobanilor din Carpaţii noştri. „Geographisch am nächsten der montenegrinischen Struka jedenfalls die Decken der rumanischen Schafhirten in den Karpathen, die *Nopcsa* erwähnt, allerdings fehlt dort der nähere Aufschluss über deren sonstige Artung». [A. Haberlandt *l. c.* pg. 34].

Intr'adevăr asemănarea este evidentă între această „struka" şi gluga ciobanilor noştri. Ce este gluga la Români? „Ciobanii mai au pentru acoperirea capului *gluga* de pănură, care serveşte şi pentru păstrarea merindei." [V. Pacală: *Monografia comunei Răşinariu* Sibiu 1915 pg. 118]. — [. . . La orăşeni gluga e atârnată pe spate (uneori de gulerul mantalei) la ţărani (ciobani) se atârnă pe umeri, ca traista (pe care o înlocueşte) fiind făcută dintr'o materie groasă (albă) bătută la piuă.—„Mă băgaiu la cioban slugă îmi deteră caţă „glugă" Ispirescu U, 32; „Până mulgi tu oile eu mă culc şi m'acopăr cu gluga" Teodorescu. Poezii populare 75 b"—*Dicţionarul Limbii române* Tom II fasc. IV pg. 277].

«*Glugă* wird am Mantel angenäht od. auch als besonders Kleidungstuk von den Baurrn viel getragen. In letzterer Gestallt dient sie auch, an Bändern getragen, als Tasche, bei der Hirten». H. Tikitin: *Rom. deutsches Wörterbuch*, Buk. 1907 pg. 689.

«Gluga aparţine mocanilor şi păzitorilor de vite cari o poartă cu şi fără trebuinţă. Ea se face din ţesătură groasă, albă, dată la piuă, având o încăpere conică unde se pune mâncarea şi acoperită fiind de o *clapă* sau *pulpană*, care are o vârstă neagră şi un semn». T. Pamfile: *Industria casnică la Români*, Bucureşti 1910 pg. 290].

Acest „*Altartigste Trachtenstuck*" cum îl numeşte Haberlandt, ne arată comunitatea de viaţă pastorală între regiunea dinarică şi carpatică précum şi extinderea mare pe care a avut-o odinioară ocupaţiunea păstoritului în toată această regiune, cum şi străvechile i rădăcini cari ne duc până în timpurile traco-ilirice. Regiunea dinarică descrisă de Haberlandt, unde se găseşte „struka" trebue să fi fost odinioară o regiune pastorală, care a decăzut, nemai rămânând decât amintirea acestei ocupaţiuni, legată de anumite aspecte ale portului, în care un asemenea element a rămas ca ceva distins, ales, probabil fiindcă viaţa pastorală era privită ca ceva mai deosebit decât cea agricolă, prin independenţa şi frumuseţea ei.

Lucrul reese evident din următorul pasaj, prin care I. Cvijic [*La péninsule balcanique* Paris 1918 pg. 146—147] arată schim-

barea ocupaţiunei locuitorilor din anumite regiuni ale Peninsulei Balcanice:

„Ne pouvant s'habituer immédiatement à l'agriculture, elle echangea, au début, les terres fertiles des plaines qu'on lui avait concédées, contre des terres situées dans les montagnes et propre seulement à l'élevage. Ne sachant pas soigner les boeufs de labour elle les vendait pour acheter des chevres et des brebis. Longtemps ces populations conservèrent leur costume pittoresque, malgré les grandes difficultés qu'elles avaient à se les procurer. Il y a encore à Sumadija des familles d'origine monténégrine que l'on appelle les *Strukari* parcequ'ils ont longtemps porté une pièce de costume particulière, la *struka*, le *toga* monténegrin. Ils n'abandonnèrent aussi que difficilement les moeurs speciales à la tribu. Ils ne comprenaient pas la responsabilité individuelle".

Iată cum studiul unor asemenea chestiuni ridică o mulţime de sugestiuni provocate de nevoia de a lămuri un caracter aşa de interesant al vieţei pastorale de la noi ca şi din Balcani şi care ne arată încă odată mai mult că cercetarea atentă etnologică şi etnografică a portului popular deschide o mulţime de perspective din cele mai interesante, atât în domeniul istoric cât şi în cel cultural şi geografic.

Cu ajutorul cercetărilor etnografice asupra portului se pot descoperi şi unele resturi de populaţiune românească cari s'au desnaţionalizat în mijlocul unor populaţiuni unde au fost târîte de vicisitudinile istorice, sau trăesc încă ca Români la mari depărtări de locul lor de origină.

Astfel *Cupăiarii,* ce locuesc în partea răsăriteană, faţă de locuinţele Aromânilor din Pind deşi şi-au perdut graiul lor românesc, totuşi îşi trădează origina lor prin port care «este identic cu acela al păstorilor aromâni». De asemenea *Hăşoţii*, din apropierea Cupăciarilor arată un port identic cu al păstorilor Aromâni care» întrucât se deosebeşte de acela obicinuit la Grecii din interiorul Greciei, identificându-se cu portul păstorilor aromâni „ne arată că «origina lor aromânească apare indiscutabilă». (Th. Capidan: *Românii nomazi* Cluj 1926 pg. 90—91).

Impotriva aserţiunilor lui Carsten Höeg: *Les Saracatsans, une tribu nomade grecque* 2 vol. (1925), d-l Th. Capidan, mai cu seamă pe baza paralelismelor şi asemănărilor etnografice, în ceeace priveşte casa, obiceiurile de la nuntă şi în deosebi portul vechiu al acestor păstori cari reprezintă adevăratul port al Sără-

răcianilor şi care se aseamănă, mergând până la identitate cu acel al Aromânilor, afirmă că aceşti ciobani din munţii Epirului sunt Aromâni desnaţionalizaţi (*Dacoromania* IV (1926) pg. 941).

Trocarii din Scheii Braşovului se deosebesc foarte mult de toţi ceilalţi Români care-i înconjoară, din stânga Dunării, prezentând însă foarte mari asemănări cu Megleniţii din Târnareca. Sărbătoarea junilor este ceva unic la aceşti Români braşoveni, *june*, însemnând *mire* la Megleniţi. Portul lor este foarte deosebit de al celorlalţi Români din jurul Braşovului — numai vorbim de portul Saşilor, Secuilor şi al Ciangăilor, încàt nici odată nu se poate face o confuzie între unii şi alţii. Făcând acum o comparaţie între portul lor şi al altor Români din alte regiuni nu se poate tăgădui o asemănare izbitoare între «cămeaşa cu cline» a Românilor din sudul Dunării, de pildă, şi între cămaşa Românilor din Şchei, lungă până aproape de genunchi, foarte largă, frumos încreţită în clinuri şi fără coadă, peste care se încing cu un brâu de lână şi pe deasupra acestuia cu curea.

Pe baza acestor asemănări izbitoare se crede că Trocarii sunt Români veniţi la 1392 din sudul Dunării ca lucrători la zidirea bisericii săseşti din «Corona nova», numită mai târziu, din cauza unui incendiu, Biserica neagră. (C. Lacea: *Sînt în Transilvania aşezări de Români din sudul Dunării sau nu sînt*, în Dacoromania IV (1924—1926 vol. I pg. 353—370).

In domeniul culturii materiale şi a uneltelor casnice şi agricole, etnografia ne poate aduce lucruri neaşteptate din punct de vedere al lămuririi unor probleme din cele mai întunecate aparţinând trecutului poporului român.

Iată un exemplu.

H. Dumke (*Die Terminologie des Ackerbaus im Dakorumänischen* in Iahresbericht des Instituts für rumänische Sprache XIX—XX, Leipzig 1913 pg. 65—123) caută să arate *că* cei mai mulţi termeni agrari daco-români fiind bulgari însemnează că agricultura la Români este de origină bulgară, deprinsă în veacul XII—XIII, când am fi admigrat în nordul Dunării, ceia ce demonstrează, după el, că noi am fi învăţat această îndeletnicire numai de la Slavi. Intr'adevăr după cercetările lingvistice $^3/_4$ din terminologia agricolă este slavă, ceiace atrage, în mod logic, concluziunea de mai sus, relativ la origina agriculturii noastre. Nu e locul aici de a arăta cum cercetarea unilaterală linguistică şi istorică a împământenit la noi şi alte teorii de aceeaşi natură cari ne arată ca un popor fără ocupaţie, fără o patrie stabilă etc.

Singură cercetarea etnografică comparată a lucrurilor materiale poate să dea uneori răspunsul potrivit unei asemenea probleme ca cea de mai sus care din punct de vedere filologic are toată aparența unui adevăr de netăgăduit.

O cercetare unilaterală numai linguistică asupra culturii, fără studiul însăşi a obiectelor cari o alcătuiesc, a făcut pe unii filologi să observe că este o cale greşită. Dispariţiunea cuvintelor şi înlocuirea lor prin altele „nu însemnează de cele mai multe ori pierderea noţiunii însăşi» iar «infiltrarea limbii cu cuvinte străine se datoreşte mai mult tendinţei de a avea un termen mai plastic în locul celui banalizat, prin prea deasa întrebuinţare sau palizit din pricina polisemiei" (S. Puşcariu în *Dacoromania* I (1920—1921) pg. 403). (cf. Norbert Jokl: *Linguistisch — Kulturhistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanesischen*, Berlin und Leipzig 1923 pg. 111 «Sprach-und Sachgeschichte lehren allerdings, dass auch für schon vorhandene Gegenstände neue, fremde Namen, etwa bei Gelegenheit einer aus der Fremde bezogenen technischen Verbesserung u. dgl. übernommen werden. Vermag also die Etymologie die Ansicht von der Bodenständigkeit des Herdsteines in alb —illyr. Gebiet nicht stützen, so spricht freilich auch der hier gelieferte Nachweis des slavichen Ursprüngs der Benennung des Gerätes nicht gerade für die sl. Herkunft des Gerätes selbst".

Referindu-se chiar la studiul citat mai sus al lui H. Dumke şi la concluziunile generale ale acestuia Walter Domaschke (*Der lateinische Wortschatz des Rumänischen*, Iahr. d. Inst. für. Rumänische Sprache XXI — XXV (1919 pg. 173) se exprimă textual: „Gerade diese Erfahrung lehrt uns deshalb, bloss auf Gründ sprachlicher Zeugnisse mit kulturellen Rückschlüssen vorsichtig zu sein. Sind sie darauf auf gebauten sogenannten Kulturgleichungen nicht durch sachliche Ewägungen gestutzt, so haben sie keinen wert, können vielmehr sogar leicht gefährlich werden, indem sie zu grundlosen und falschen Annahmen führen. Die schon erwähnte Arbeit Dumkes in Ib. 19—20, S. 65 ff. legt in anschaulicher Weise dar, wie ein gegebenes Sprach material zu sachlichen Untersuchungen zu verwenden ist. Ich unterlasse daher eine weitere Deutung des in der vorliegenden Arbeit gesammelten Materials nach der kulturellen Seite hin die Schlusse, die am Ende einzelner Abschnite gezogen sind, fassen nur noch einmal die Grundlinien der Entwicklung zussammen, bedurfen

aber zu ihrer allgemeinen Gültigkeit der Bestatigung durch besondere sachliche Untersuchungen. Mit Hilfe derselben vermag aber die Sprache, wenn auch in bescheidcnen Umfange, ein Bild von dem kulturellen Leben jener Zeit zu geben, aus der uns direkte historiche Zeugnisse nich erhalten sind". (cf. P. Cancel: *Termenii slavi de plug în Dacoromâna*, Bucureşti 1921 pg. 38).

Dacă deci filologia nu poate da singură răspunsuri hotărîte în asemenea probleme atunci studiile etnografice sau tebuesc chemate în ajutorul celei dintăi, sau ele singure pot găsi soluţiunea în atare chestiuni.[1]) Acelaş lucru este şi în cazul care ne preocupă.

Invăţatul german Rich. Braungart, care s'a ocupat aproape 40 de ani cu problema agriculturii la toate popoarele indogermanice în lucrarea *Die Urheimat der Landwirtschaft aller indogermanischen Völker*, Heidelberg, 1912, pg. 949 şi următoarele ajunge la următoarea încheiere cu totul contrară celor scoase numai pe baze filologice sau istorice.

«Nach den obigen Ausfuhrungen philologischer seits über das Durchdrungen — oder Durchsetztsein der rumänischen Sprache mit slavischen Wörtern habe ich geglaubt dass im rumänischen Volkes mehr Slavisches stecken werde. Der Stammbaum der wichtigsten Ackeräte des rümanischen Volks ist offenbar römisch — germanisch».

Pe baza aceloraşi cercetări etnografice Braungart conchide că plugurile noastre româneşti sunt de două feluri: un tip vechiu gotic şi unul romanic neschimbat, aşa cum se găseşte pe toate vestigiile din veacul III d. Chr. Tipul romanic nu se întinde mai sus de ţinuturile ocupate de neamul nostru, aflându-se pe toată întinderea pământului românesc şi având caracteristica de a nu ara decât *în câmpie*. El este diferit de tipul plugului slav.

L. Niederle susţine chiar că Slavii de sud, veniţi în Balcani prin veacurile VI şi VII au cunoscut plugul cu ferul nesi-

Pentru raporturile dintre studiile linguistice şi cele etnografice se pot aminti următoarele: H. Schuchardt: *Sachen und Wörter* in Anthropos VII pg. 827—839; H. Schuchardt: *Zur Methodik der Wortgeschichte* in Zeitschrift fur romanische Philologie XXVIII, 524 ff; H. Schuchardt: *Etymologische Probleme und Prinzipen* in Zeitschrift f. rom. Philologie XXVI, 389 ff; M. L. Wagner: *Die Beziehungen zwischen Wort und Sachforschung*, in Germanisch-romanische-Monatschrift VIII (1920) pg 45—58; Ov. Densuşianu: *Orientări nouă în cercetările filologice* in Grai şi Suflet (1923) I, fasc. I pg. 11; G. Giuglea: *Cuvinte şi lucruri* în Dacoromânia II pg. 400; S. Mehedinţi: *Din latura etnografică a limbii* în Omagiu lui I. Bianu, Bucureşti 1927 pg. 257—262; Albert Dauzat: *La philosophie du langage*, Paris 1924 pg. 216; *I-iul Congres al filologilor români* Bucureşti 1926 pg. 21; S. Puşcariu, în *Dacoromânia* I (1920—1021) pg. 405; Tache Papahagi: *Images d'ethnographie roumaine*, Bucarest 1928 pg. 7.

metric ce probabil este de origină romană, și o agricultură mai superioară decât aceia pe care o cunoșteau; acest lucru se vede și din cuprinsul vieții Sf. Clement, unde episcopul de Ochrida, pe la anul 900, a învățat pe Slavii din Macedonia occidentală să lucreze mai bine pământul decât vor fi știut ei. (Lubor Niederle: *Manuel de l'antiquité slave* tomul II: La civilisation, Paris 1926 pg. 192—193.) De bună seamă că această ameliorare în ale agriculturii se făcea după exemplul locului care nu putea porni decât dela cei găsiți în acele locuri, adică dela elementul vechiu străromânesc.

Rezultă prin urmare pe cale etnografică că cel mai important instrument de agricultură nu este un împrumut dela Slavi, după cum ar indica limba, ci este o străveche moștenire romană care ne arată lămurit că n'am fost aduși de vânturi ca buruenile desrădăcinate, ci am rămas mereu lipiți de pământul unde s'a plămădit și închegat ființa etnică a noastră, după cum ne indică studiul etnografic al plugului românesc.

Asemenea studii etnografice vor trebui să schimbe concepția curentă a filologilor și istoricilor noștri cu privire la nomadismul unora și la transformarea noastră subită și totală din păstori în agricultori sau cu privire la *descălecarea* altora numai dintr'o regiune muntoasă unde ne-ar fi fost bârlogul vremurilor de primejdie. «Totuși pentru geografi și etnografi, concepția aceasta este cu totul neadmisibilă. Ei au reacționat în contra unei astfel de simplificări arbitrare a vieții poporului român. Și *descălecarea* și *nomadismul* Românilor sunt numai iluzii de bibliotecă. Insă vasta problemă a etnografiei și antropogeografiei țărilor carpatice nu va putea fi pe deplin elucidată decât printr'o cercetare analitică (începând cu măsurători antropologice) după un program la fel cu cele ce se urmează în alte regiuni similare". (S. Mehedinți: *Dacia pontică și Dacia Carpatică* în Dobrogea (cincizeci de ani de stăpânire românească). București 1928 pg. 192).

Cercetarea etnografică a unui instrument ce s'ar părea că este așa de neînsemnat, cum e furca de tors, deșteaptă o serie întreagă de sugestiuni în legătură cu anumite probleme etno-istorice din trecutul poporului român. «Astfel am avea oarecare temeiuri pentru a susținea că forma de furcă cu coarne a fost adusă în nordul Dunării din sudul ei, unde azi își are un teritoriu mai întins, și am avea temeiuri mai puternice, dacă am pu-

tea găsi în aceiaşi regiune alte fenomene etnografice sau filologice, cari să ne ducă spre sud . . . Insă celelalte fapte concomitente, întâlnite în regiunea pomenită ne îndreptăţesc să admitem aducerea furcei cu coarne din sudul Dunării, prin emigrări mai nouă, de element păstoresc». (D. Puschilă: *Furca de tors* în Convorbiri Literare (1914, pg. 474, 664).

* * *

Lucruri surprinzător de neaşteptate ar putea să iasă la iveală studiindu-se cu atenţie şi metodă materialul primitiv de pescărie a ţăranului nostru (Grig. Antipa: *Pescăria şi pescuitul în România*, Bucureşti 1916 pg. 4, 7, 13, 20, 23), cu privire la originile poporului român, la influenţele ce le-a primit el din partea altor popoare învecinate precum şi la determinarea centrelor din Carpaţi, sau chiar din regiunile dunărene, de unde au pornit emigraţiunile poporului român pentru a se coloniza şi întemeia Ţara.

Cercetarea vieţii păstoreşti ar putea să arunce lumini nebănuite încă asupra problemelor celor mai complexe ce privesc istoria Românilor, iar un studiu comparativ etnografic cu celelalte neamuri învecinate şi în special cu lumea balcanică din acest punct de vedere ar putea să confirme în totul rezultatele studiilor comparative linguistice între limbile balcanice, în privinţa substratului comun autohton traco-iliric.» Un càmp vast de studii vine să ne deschidă această problemă, cu atât mai vast cu cât învăţaţii n'au dat până acum atenţiunea cuvenită elementelor de cercetare pe cari le-am grupat aici, şi putem spune că nu numai în domeniul romanic, ci şi în altele, păstoritul e chemat să schimbe multe păreri primite ca dogme azi şi să înlesnească lămurirea atâtor puncte rămase în întunerecul enigmelor.

«Pentru aceasta trebue începute însă cercetări stăruitoare şi îndelungate, trebue adunat mult material lingustic neglijat până acum, material etnografic, folkloristic, etc.» [Ov. Densuseanu: *Păstoritul la popoarele romanice, însemnătatea lui linguistică şi etnografică* în Viaţa nouă VIII (1912) pg. 432—433: cf. Ov. Densuseanu: *Viaţa păstorească în poesia noastră populară* Bucureşti 1922, 2 vol.; P, Cancel; *Păstoritul la poporul român* în Convorbiri Literare (1913) No. 9.]

Păstoritul lămureşte legătura care a existat între cele două ramuri ale românismului, nord şi sud-dunărean şi tot el ne explică

contactul mai strâns dintre Aromâni şi Albanezi decât cu celelalte popoare balcanice. [Th, Capidan, *Românii nomazi* pg. 173—176], precum şi influenţa aromânească exercitată prin sfera vieţii păstoreşti asupra Grecilor, asupra Bulgarilor din ţinutul Mala Reka şi asupra Sârbilor din «Sumadia şi în ţinutul superior al râului Bosna din regiunile Dinarice» [*Ibidem* pg. 146—151]; toate aceste popoare au fost înrâurite de Aromâni, în port, în limbă şi chiar în civilizaţie aşa după cum a recunoscut-o Cvijic, atât în lucrarea lui *La Peninsule balcanique* pg. 104, cât şi în *Naselia srpskih Zemalja* I p. XXX.

Păstoritul sugerează o mulţime de paralelisme culturale balcanice care nu se lămuresc decât tot pe cale etnografică. Astfel M. Sufflay, prin această latură, a explicat contactul dintre păstorii albanezi şi români care a fost foarte intensiv în evul mediu. «Intocmirea *cătunelor* albaneze şi a celor române este aceiaşi, substratul iliro-trac al formelor de gospodărie sunt reînviate de amândouă popoarele, termenii autohtoni relativi la creşterea vitelor, întrucât nu se păstraseră în limba lor, fură împrumutaţi reciproc». [M. Sufflay: *Biologie des albanesischen Volkstammes* in Ungarishe Rundschau V (1916—17) pg. 19—20 apud S. Puşcariu: *Studii istroromâne* II Buc. 1926 pg. 12 nota 2. Şi la Croaţi formele latine în ornamentaţia ştofelor, în broderii, în ceramică şi în împletiturile de nuiele, ar fi o dovadă că ar fi învăţate de-la Valahi, după M. Evans (*Trough Bosnia and the Erzegowina* pg. 24. citat la A. Tamaro: *La Vénétie Julienne* II, 506, apud S. Puşcariu: *Studii istoromâne* II pg. 13 nota 1].

In latura sufletească chiar, păstoritul ne trădează anumite obiceiuri cari ne întorc cu mii de ani înapoi, punându-ne în legătură cu cine ştie ce reminiscenţe ancestrale nelămurite încă. Aşa bună oară se păstrează şi acum obiceiul în Bucovina ca atunci când sosesc oile la stână să se aprindă două *focuri vii* dinaintea strungei prin care se mână oile la muls «ca ele să fie scutite şi ferite de boale şi dihănii şi nimeni să nu le poată lua mana». Acet *foc viu* este aprins nu cu chibrituri sau cu cărbuni din altă parte, ci prin frecarea a două lemne, aşezate într'un anumit dispozitiv, de către un cioban flăcău, care n'a fost însurat. [D. Dan: *Stâna la Românii din Bucovina*, în Junimea literară XII (1923) pg. 106. G. Vâlsan: *O ştiinţă nouă: Etnografia* pg. 21, după Wislowski; *Das rumänische Bauernhaus in der Bukowina*, Wien 1912].

* * *

Sunt puţine regiuni în Europa unde să se întâlnească încă locuinţe aşa de primitive şi de caracteristice ca la Români arătându-ne, ca într'o expoziţie, stadiile de evoluţie prin care a trecut acest popor.

Unele sunt în legătură cu viaţa păstorească de munte, cum sunt adăposturile formate din doi pari cu o grindă peste ei, pe cari se sprijină coji de brad până în pământ, altele în legătură cu oieritul în baltă ca acele colibi buhoase de stuf, în mijlocul cărora stă atârnat ceaunul deasupra focului, întâlnindu-se chiar tipuri de locuinţe lacustre ca în vremile preistorice, cum se găsesc în bălţile Dunării, pentru ca omul să se pună la adăpost împotriva «zăporului» de apă care este un lucru foarte obişnuit acolo.

«In regiunile de dealuri această formă veche, găsită azi ca locuinţi continue la triburi primitive, a rămas adaptată nevoilor regionale. La paza viilor se pot prinde forme diferite de adăpost vremelnic cari reproduc în viaţa noastră locuinţele duralnice de la strămoşii primitivi ori dela popoarele primitive de azi.

«De la adăpostul în arbori cu un braţ de fân drept culcuş prin simplul trunchiul desrămurat, cu cuie de lemn drept scări, în vârful căruia mai apoi se clădeşte o colibă, până la coliba clădită pe patru pari, cu o scară de suit, se întâlnesc toate formele de tranziţie.» [I. Simionescu: *Tipuri de casă în vechiul Regat* în Revista ştiinţifică V. Adamachi vol. IX (1922) No. 1, pg. 11].

Stabilindu-se pe baza acestei *tipologii* a locuinţelor, anumite stadii de desvoltare a omului în legătură cu starea culturală pe care o reprezintă, am putea şi noi fixa, pe această cale etnografică, treptele de evoluţie şi zonele de cultură cu partea lor de originalitate specifică a poporului românesc şi cu influenţele ce s'au adăugat în populaţiunea ţărilor noastre aşa cum a făcut I. Cvijic în lucrarea sa *La peninsule balcanique* sau după cum a stabilit A. Meitzen pentru Elveţia unde a observat că există un raport foarte strâns între felul de clădire a locuinţelor întrebuinţate de diferitele neamuri şi chipul în care s'au succedat ele în această ţară.

Urmărindu se diferitele tipuri de casă, pornind de la cele mai simple, se poate ajunge la explicaţiunea felului cum a evoluat locuinţa noastră ca să ajungă la diferitele ei forme de astăzi, oferindu-ni-se în acelaş timp exemple clasice şi asupra unor aspecte ale acestei locuinţe, prin stările ei de tranziţie, din timpuri

cari ating preistoria, [Wilhelm Jänecke: *Das rumänische Bauern und Bojarenhaus*, Bukarest 1918 pg. 5: R. Kaindl: *Die Volskskunde.* Ihre Bedeutung, ihre Ziele und ihre Methode. Leipzig und Wien 1903 pg. 59; V. Pârvan, *Getica* pg. 184, 246—247]. Asemănarea mare între locuinţele getice, de odinioară, şi acelea ale ţăranilor noştri de azi, e încă un argument hotărîtor despre continuitatea noastră în stânga Dunării, unde prin acest element s'au păstrat şi urmele civilizaţiunii materiale ale înaintaşilor noştri, aşa de asemănătoare cu elementele esenţiale ale culturii noastre populare de astăzi.

Păstrarea *vetrei* din mijlocul casei la Români, corespunzătoare vetrei celor mai vechi civilizaţiuni preelenice, care serveşte să se încălzească cei din interior în timpul ernei, probează «que jamais la population de cette vallée danubienne n'a abandonné un territoire où l'habitation humaine jusqu'à l'époque néolithique a laissé dans les profondeurs de la terre des traces si nombreuses et si importantes, témoignant à ces âges reculés d'une riche civilisation préhistorique» [N. Iorga, *L'art populaire* pg. 33—35].

In afară de tipul de clădire obişnuit al casei ţărăneşti, în părţile Olteniei se mai găseşte *Kula*, care este de provenienţă balcanică, în special albaneză şi sârbă, creiată acolo pentru necesitatea de apărare împotriva duşmanului ce putea să apară de ori unde. Această culă întrebuinţată în părţile olteneşti de către boerii ce dispuneau de mijloace de construcţiune ca piatra şi cărămida s'a răspândit în judeţele de dincoace de Olt, în Argeş, Muscel, Dâmboviţa, Prahova şi o parte din Buzău, găsindu-şi o adaptare ţărănească.

Ţinuturile de dincoace de Olt sunt acelea unde s'a creiat statul muntenesc şi unde viaţa ţărănească a fost mai vioaie şi mai bogată, iar această ţărănime a voit să imiteze întrucâtva fastul domnesc şi boeresc căutând să-şi alcătuiască locuinţele la fel ca şi stăpânii lor, lucru ce se observă şi în portul ca şi în motivele artistice şi cromatice a acelor regiuni. [N. Iorga: *L'art populaire* pg. 42].

Cercetarea casei, sub aspectul etnografic. este de cea mai mare însemnătate şi ea dovedeşte în totul afirmaţia lui Vidal de la Blache: «*La maison n'est elle pas en tout pays l'un des signes fidèles de la mentalité de celui qui l'habite ?*» [*Principes de Géographie humaine,* Paris 1922 pg. 167].

* * *

Alături de cercetarea atâtor lucruri din viaţa poporului românesc cari se ating în special de latura culturii materiale, etnograful va trebui să puie la contribuţie tot în aceiaşi măsură şi studiul vieţei sufleteşti cu toată gama de superstiţii, obiceiuri, tradiţiuni, producţiuni de literatură populară etc. Acest material al vieţii spirituale populare nu este de cel mai mare folos numai pentru a reconstitui caracterul vieţii sufleteşti, sau ceia ce se numeşte *psihologie populară*, ci el ne este de mare ajutor pentru a lămuri, o lume întreagă de amintiri şi de întâmplări istorice cari s'au depus şi cristalizat în acest suflet colectiv popular, întocmai ca sedimentele din scoarţa pământului cu al căror ajutor numai putem reconstitui fazele de evoluţie prin care a trecut planeta noastră.

Astfel o sumedenie de credinţe populare pot fi de origine antropologică sau pot să fie păstrate din tată în fiu, din timpuri străvechi oglindind în ele anumite rădăcini *traco-ilirice* sau *romane*, iar altele, mai recente, sunt împrumuturi de la diferite popoare cu cari am venit mai târziu în atingere. Uneori s'a întâmplat un fel de contopire între fondul nostru primitiv *tracic* păgân i-am zice, cu elemente aduse din lumea creştină, dându-ne acele produse *contaminate*, cari ne arată tocmai amestecurile unor elemente foarte disparate, din care produse se descopăr de multe ori atâtea elemente păgâne cari într'adevăr ne uimesc. [M. Beza: *Paganism in roumanian folklore*, London 1928; N. Iorga: *Istoria poporului romănesc* vol. I pg. 292—293;].

Creştinismul nostru are un caracter special, deosebit de al altor popoare tot creştine, fiindcă acest creştinism s'a altoit pe un foarte puternic fond păgân autohton, de unde n'au putut fi desrădăcinate de loc credinţele si datinile păgâne.

«In peninsula balcanică unde creştinismul e în mare parte ulterior veacului al IV-lea, esenţa credinţei e occidentală, restul e păgânism autohton. Românii ca şi celelalte popoare balcanice au dat unora din sfinţi atibuţiuni păgâne cu totul necunoscute occidentului. Sfântul Gheorghe, sfântul Ilie, sfântul Dumitru, sfântul Andreiu, sfântul Nicolae sânt sfinţi esenţial balcanici prin atribuţiunile şi legendele lor, prin cultul deosebit ce-l au, prin datinele ce se leagă de zilele consacrate lor». [I. A. Candrea: *Iarba fiarelor* (studii de folclor), Bucureşti 1928, pg. 122; cf. Sim. Fl. Marian; *Sărbătorile la români*, Bucuretti 1898, vol. I, prefaţa; Elena Niculiţă-Voronca: *Studii de folklor*, Bucureşti 1908, vol. I pg. 2—3].

Metodice şi comparate studii de folklor comparat vor aduce maj multă lumină asupra autohtoniei poporului nostru în aceste ţinuturi şi a legăturilor de sânge cu strămoşii noştri Traci şi Romani decât tălmăcirea şi răstălmăcirea cutărui pasaj obscur dintr'un anume scriitor, fiindcă orice s'ar spune noi continuăm azi gânduri născute în mintea străbunilor noştri; unele idei lor le erau neclare, nouă ni s'au lămurit, altele însă şi-au pierdut de mult interesul pentru noi, în sfârşit noi nu facem decât să repetăm subconştient forme şi vorbe moarte. [V. Pàrvan: *Contribuţii epigrafice la istoria creştinismului daco-român*, Bucureşti 1911 pg. XI—XII].

Ce probă mai evidentă despre moştenirea străveche *tracică* asupra despreţului de viaţă a celor mai vechi autohtoni, transformat, în firea poporului nostru, în acea olimpică înseninare şi linişte în fata morţii, decât cuprinsul genialei balade care este *Mioriţa*, unde ni se arată cum s'a săvârşit îmbinarea elementelor spirituale dacice cu cele adăugate poate de creştinism?

Jocul căluşarilor arată «un obiceiu misterios de asociaţie de-oparte cu cultul solar (dansurile cu arme), iar de alta cu cultul zânelor», aceşti căluşari reprezentând Ielele; la început n'a fost decât un joc cu armele pentru a alunga demonii ce ameninţau sănătatea oamenilor, iar numele de cal (căluş) nu este decât acela al demonului sănătăţii şi al fecundidăţii, arătând o înrudire adâncă cu obiceiul acesta ce se găseşte şi la alte popoare europene, şi în special cu dansatorii din Macedonia; se poate admite chiar o legătură directă «între jocurile căluşarilor şi serbările practicate în legătură cu anticele Rosalia sau cel puţin o puternieă influenţă venită din această parte». [Romul Vuia: *Originea jocului de căluşari* în Dacoromania II pg. 253—254].

Sunt numai reminiscenţe păgâne, cari ies minunat la iveală prin asemenea cercetări şi cari ne arată ce fond primitiv şi străvechiu se găseşte încă viu, prin asemenea obiceiuri, în poporul romănesc.

După opinia lui Winternitz (*Mitth. der Wiener Antropologischen Gesellschaft* Bd. XXXI S. 82 ff.) nu numai cultura materială este aceia care ne arată că unele popoare se găsesc încă într'o epocă de primitivitate culturală, ci chiar şi formele religioase, obiceiurile ca şi organizaţiunea socială. Fără a ne pierde în caracterizări stereotipe asupra religiozităţii sau nereligiozităţii poporului nostru, cea mai pozitivă operă ştiinţifică s'ar face atunci

când s'ar putea studia această viaţă sufletească religioasă primitivă a neamului, stabilindu-se puzderia de elemente străine intrate la noi precum şi fondul primitiv moştenit de la cei mai vechi înaintaşi pe acest pământ, elemente cari alcătuesc armătura noastră sufletească. Socotesc că în această lume de cea mai ciudată şi complicată alcătuire, formată din straturi, straturi, depuse în cursul veacurilor, s'ar găsi şi despri de nu numai toate aluviunile depuse de vreme ci s'ar descoperi şi aptitudinile sufleteşti cari au asmilat şi modelat aceste împrumuturi.

* * *

Multă vreme până în veacul al XVIII când s'au alcătuit legile scrise la noi după dreptul bizant şi canoanele bisericeşti şi in veacul al XIX când s'au introd cu nemiluita ca nişte simple traduceri, legile belgiene şi fra eze, noi n'am trăit fără datine juridice, ci cultura ţărănească a oporului român a posedat anumite principii păstrate pe calea or şi a obiceiurilor, ca şi literatura populară, după cari s'a co lus în căutarea dreptăţii «sfinte», ele alcătuind «obiceiul păm ului» sau «legea ţării».

Cercetându-se originile acestui imitiv drept românesc unii au fost de părere că o parte din re ilele dreptului Românilor, dacă nu toate, ar fi de origină roma (St. Longinescu), iar alţii (G. Popovici, Al. D. Xenopol, I. B lan, C. Diseşcu, P. Negulescu) admit că în majoritate formel vechii culturi juridice româneşti poartă pecetia unei influenţe ave. Toţi aceştia au trecut cu vederea importanţa elementului ohton, care din lipsa probelor documentare scrise rămase, n poate cerceta decât numai pe calea cercetărilor obiceiurilor şi omparaţiunii culturilor populare a tuturor popoarelor balcan în special a Slavilor vecini nouă.

Examinarea unor instituţiuni omâneşti asemănătoare cu acelea cari se găsesc la Slavi, cum Aduga de ex. a arătat «que la proprieté roumaine reprèsentait u indivision régie par des règles moins rigides que cells régleme tant les communautes familiale des Slaves», după cum şi faptul că femeia nu era exclusă de la moştenire, în dreptul românesc, ca la Slavi, ne arată că asemenea instituţiuni nu vin de la asemenea popoare, ca Slavii, cu care am convieţuit multă vreme şi de la cari am împrumutat atâtea lucruri, ci de la vechii Traci. [G. Fotino: *Contribution à l'étude des origines de l'ancien droit coutumier roumain* Pari

1925, pg. 378—379, 383—384, 402, 404—405; N. Iorga: *Istoria poporului românesc* vol. I pg. 270].

Corectarea greşelilor făcute asupra originilor dreptului românesc nu poate veni în cea mai mare parte decât dela *metoda etnografică*, care întrebuinţată ştiinţific, în studiul obiceiurilor populare şi a culturilor balcanice, găsind elemente de apropiere şi de deosebire, va arăta până la evidenţă însemnătatea disciplinei etnografiei, în descurcarea unor asemenea probleme pentru cari orice metode întrébuinţate până acum n'au dus la nici un rezultat satisfăcător.

* * *

Credem că rezultă cu prisosinţă din cele expuse mai sus, ce nouă şi variate puncte de vedere aduc cercetările etnografice în cercetarea şi lămurirea caracterelor poporului românesc, în ceia ce priveşte vechimea lui, elementele etnice alcătuitoare ale fiinţei lui fizice şi sufleteşti, caracterele lui specifice din anumite puncte de vedere, cum este de ex. arta şi tot fondul său de credinţe şi de superstiţii, etc. ce ne duc spre cei mai îndepărtaţi locuitori ai ţinuturilor carpatice şi balcanice, încă din neolitic, şi cari nu sunt decât Tracii. Aceste concluziuni şi multe altele ce s'ar mai putea adăugà sunt scoase nu din studiul documentelor scrise, cari lipsesc aproape cu desăvârşire pentru aşa timpuri îndepărtate, ci din studiul *arhivei vii* a poporului nostru, arhive pline de un material imens, variat şi de cel mai mare interes, nu numai pentru cunoaşterea noastră proprie ci şi pentru a lămuri unul din capitolele cele mai obscure şi mai interesante ale Europei şi ale culturii umane.

Acest material *viu* se transformă necontenit, ca orice element al naturii, prin acţiunea continuă şi necruţătoare a timpului, şi se pierde sau se destramă. El trebueşte cât mai degrabă strâns cu cea mai mare atenţie şi pricepere şi pus la adăpost pentru a nu ne trezi lipsiţi de ceia ce ne este mai scump şi mai original, alcătuind certificatul nostru de existenţă în cultura omenească. Pentru aprecierea tezaurului nostru specific cultural este nevoie ca să se deştepte asupra lui un interes cât mai viu, lămurindu-se importanţa cercetărilor de etnografie — aproape inexistente la noi — pentru ca generaţiunea noastră să poată împlini aceia ce nepriceperea sau neştiinţa altora au neglijat sau au dat pierzării.

Pentru tot ceia ce nu s'a făcut până acum suntem datori

cu puteri înzecite şi cu însufleţire, ce nu poate porni decât din conştiinţa luminată asupra rosturilor unor asemenea cercetări, să determinăm o epocă nouă în cultura noastră modernă, în ceia ce priveşte studiul poporului nostru, şi pe care am putea-o numi epoca *cercetărilor etnografice*, în raport cu cercetările istorice, filologice, geografice ce s'au bucurat la noi până acum de o atenţie deosebită faţă de cele dintâi.

Alături de publicarea documentelor istorice, strângerea materialului linguistic, etc. trebueşte începută colecţionarea materialului etnografic, alcătuirea de muzee cu acest material, în care să se oglindească iconografic istoria poporului românesc, şi cu care material să se încerce lucrările de explicare şi de sintetizare cu privire la evoluţiunea şi trecutul acestui popor. Intârzierea acestei lucrări va fi foarte păgubitoare fiindcă în faţa năvalei modernismului şi civilizaţiunii vremurilor noastre cultura aceasta patriarhală, specifică se stinge şi piere, şi mâine poimâine vom vorbi despre cutare ghebă, vâlnic, catrinţă sau scârleică de împletit funiile, ca despre cine ştie ce document rar din veacul al XIV şi al XV.

Etnografia va avea rezultate evidente şi in alte domenii decât cel strict al cercetărilor ştiinţifice.

Dacă asemenea studii ar arăta că fiecare popor îşi are felul său de a fi, de a gândi, de a înţelege existenţa şi a se acomoda ei într'un anumit fel, — i-am zice biologic, — că cultura particulară a oricărui neam este o elaborare înceată şi naturală săvârşită în cursul a mii de ani şi că această evoluţiune lentă nu sufere a fi grăbită sau abătută din făgaşul ei fără a-i ameninţa existenţa însăşi, atunci vom înţelege că tecnica, arta, folklorul, alcătuirea socială, morala, religia, literatura etc. sunt produse specifice, cu o existenţă bine definită, şi că prin urmare ele nu pot fi imitaţiuni «sincronice», universale, oricâtă erudiţie şi sofisticărie meşteşugită s'ar pune în susţinerea unor asemenea păreri; de abia atunci se va înţelege că liniile noastre de organizare socială de pregătire culturală şi economică nu se capătă din cărţile şi şcolile străinătăţii şi că prin urmare nu orice «doctor», în cutare ştiinţă, venit de aiurea, este chemat să ne fericească cu formulele şi principiile dobândite acolo — cum s'a întâmplat şi se întâmplă aşa de curent la noi — ci că noi trebuie să ne tragem lozinca existenţei noastre din experienţa de câteva ori milenară a generaţiilor succedate pe acest pământ, deprins cu tot ceiace natura a pus în firea ţinuturilor în care trăeşte poporul românesc.

N-am putea încheia mai nimerit aceste rânduri decât reproducând bătrâneasca înțelepciune a unuia din cei mai devotați și neprețuiți cercetători ai comorilor culturii noastre populare, a lui Tudor Pamfil — a cărui muncă neprecupețită a dat un material așa de bogat și de variat pentru viitoarele cercetări sintetice de etnografie.

«Căci dacă arhivele de documente ale trecutului nostru trebuesc știute și deci cercetate cu *orice preț,* nu pot înțelege cum cealaltă arhivă, *arhiva vie* a sufletului românesc — urzită poate nu într'o împrejurare singuratică — ar putea fi mai puțin prețuită! Cu cât prețuește mai mult o veche hotarnică de moșie, decât cântecul unui rob supus pe aceeași moșie astăzi, sau al unui răsvrătit «voinic de codru" de eri? Cu cât trebue mai bine plătit și mai bine păstrat un document, în care isprăvnicia sau domnescul divan da o hotărîre după glăsuirea pravilelor, față de cutare pildă ori, „vorbă adâncă" — cea mai nestrămutată dintre toate orânduirile, nu a stăpânitorilor, ci a neamului!

Firește, între aceste două soiuri de documente este o strânsă legătură, care se știe dar nu se recunoaște.

La olaltă ele se ajută la zugrăvirea firii noastre pe care nu o cunoaștem dar trebuie să o cunoaștem, ca să nu mai bâșbâim prin felurite legiuiri și îndrumări acel dorit, «mai bine». Știm cu toții că nu ne cunoaștem, și cu toate acestea nu ne gândim la pricini.

Adâncească cineva viața noastră agricolă oficială, plină de tarife și de buletine, cerce să pătrundă viața noastră religioasă creștină, — pe care numai vlădica o cunoaște, dar și el după scrisul cărților bisericești și legea repauzului duminical; cearnă chipul cum se seamănă învățătura în școli și în oștire, și se va încredința că cel puțin trei sferturi de trudă și de cheltuială sunt forme străine, deci zădarnice și prin urmare primejdioase — Trebuie să pornim pe altă cale, pe care să ne întâlnim cu noi, să ne cunoaștem pe noi înșine, ca să știm . . . cu cine avem de a face. Și mijlocul este tocmai cercetarea documentelor vii și a documentelor moarte.

Dacă cele din urmă stau astăzi în toată cinstea sub cele mai înțelepte priviri de învățați, cele dintâi, nu. Cercetarea lor pe urmă și adunarea lor mai întâiu, se impune neapărat. (T. Pamfile: *Povestea lumii de demult,* București 1915, pg. 2—3).

AL. P. ARBORE
Profesor la Liceul „Unirea" din Focșani

1929 Iulie 10.

L'IMPORTANCE DES RECHERCHES ETHNOGRAPHIQUES POUR LA CONNAISSANCE DU PEUPLE ROUMAIN (Résumé)

De la manière dont on étudie et l'on écrit l'histoire du peuple roumain on ne peut pas dire qu'on en connaît le *spécifique* — la note *distincte* — *personnelle* qu'il apporte dans la culture humaine, puisqu'on n'a point cherché à mettre en évidence son rôle *social-psychologique* ou *culturel*. C'est pourtant ainsi qu'on doit étudier le dévellopement d'un peuple, — au point de vue moderne — d'après la conception formulée dans ce sens par K. Lamprecht.

A ce point de vue ce sont surtout les investigations *ethnographiques* qui peuvent apporter le plus grand aide à la présentation du développement historico-cultcral d'un peuple; en ce qui concerne la partie correspondant à l'archéologie prehistorique, l'essai en était fait par une vaste contribution de V. Pârvan, dans son ouvrage „*Getica*", dans lequel l'auteur met en évidence l'insuffisance des connaissances *littéraires* et des *glosses* pour l'éclaircissement des epoques les plus obscures de ce passé éloigné.

Le même point de vue est égalemeut accentué par N. Iorga dans son grand travail „*Essai de synthèse de l'histoire de l'humanité*" (Paris 1926) vol. I, pg. X, où l'auteur montre que, pour l'époque roumaine pour laquelle on est privé de tout aide historique écrit, il faut avoir recours à l'étude dela vie populaire, laquelle conserve les reminiscences du dévellopement historique sous forme d'usages et dela vie traditionnelle.

S. Pușcariu dans „*Dacoromania*" IV (1924—1926) partie II, 1347, a montré qu'il n'existe ni sur la rive gauche de Danube ni dans la péninsule Balcanique „aucun nom de localité connu de l'époque latine", „qui aurait gardé actuellement en roumain la forme qui correspnd aux lois phonologiques roumaines", ce qui ne signifie point que le peuple roumain n'aurait existé dans ces régions, même que les temoins de ce genre manquent.

Les recherches comparatives de la culture populaire roumaine avec celle des autres peuples avec lesquels il a cohabité, mettent en évidence les emprunts reciproques et nous font voir à qui les emprunts pareils ont été faits et à quel moment; par conséquent elles nous permettent d'élucider quels sont les plus anciens „habitants de la localité" qui ont effectué ces emprunts.

Ces questions ont été mises au point par N. Iorga dans son ouvrage „*Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria*" București 1915, vol. I, pg. 8, où il discute la question de la continuité de l'élement roumain sur la rive gauche du Danube en liaison avec l'établissemnt des Sași en Ardeal. Des emprunts de ce genre ont été effectués aussi par les Sași chez les Roumains en ce qui concerne les contes populaires. (A. Schullerus: *Siebenbürgisch-sàchslische Volkskunde*, Leipzig, 1926, pg. 159).

* * *

En étudiant l'art populaire roumain, l'on peut demontrer, avec l'aide de l'archéologie prehistorique, que sa tendance de représenter toute idée et sentiment sous forme *linéaire, abstraite, mathématique*, sous forme d'une ligne courbe continue, c'est à dire d'une *spirale-méandre*, est un fait caractéristique pour la région *carpatho-balcanique*, ef peut être attribuée comme une note distincte et spécifique sous le rapport artistique au peuple de Thrace. Les investigateurs comme Rich. Braungardt, H. Schimdt, Carl Schuchardt, E. von Stern, Max Ebert, S. Wilke, N. Iorga, Tzigara-Samurcaș etc. sont d'avis que nos dévanciers, les Thraces d'Europe danubienne, ont transmis les formes de culture artistique de ce genre vers le sud en contribuant ainsi à ce que le naturalisme de l'art Egéen soit devenu plus abstrait et ait amené à l'apogée cet art par ce que a donné dans ce domaine le peuple grec. (Voir la bibliographie dans le texte roumain).

Toutes les immixtions qui ont survenues dans les élements autochtones n'ont point réussi à changer le fonds artistique thracien, puisque, d'après l'avis de E. Pittard, même les colons roumains établis dans les régions carpatho-balcaniques étaient pour la plupart des autochtones romanisés qui possedaient les mêmes qualités ethniques primitives; les autres, les „barbares" n'étaient que des élements de passage, excepté les Slaves.

Les grandes ressemblances entre le port de nos paysans avec celui des paysans balcaniques, des Routhènes au nord des Carpathes et même avec certains élements Scandinaves ont amené N. Iorga (*Portul popular românesc*, Vălenii de Munte, 1912, pg. 13—16) à attribuer ces coincidences au substratum autochtone commun qui date des Traces. „Par cette hypothèse s'expliquent aussi les ressemblances entre notre peuple et le peuple scandinave. Et voici comment: les Scandinaves de la Suède et du Norvège sont des Goths, la langue qu'ils parlent est un dialecte gothique, la réligion gothique a trouvé refuge chez eux jousqu'en Islande.

Mais les Goths ont été voisins des Thraces à l'époque ou'ils venaient jusqu'à Nistru. Il y avait donc un moment lorsque la culture populaire des Thraces et celle des Goths se trouvaient à côté une de l'autre. Mais en ce moment-ci s'est produite l'invasion des Huns lesquels ont repoussé une partie des Goths dans la peninsule Balcanique et en Italie, et l'autre

partie a été éloignée jusqu'au nord. Et même le ressemblance de la cotte (catrinca) de nos paysannes avec le vêtement respectif des paysannes scandinaves est la meilleure preuve du caractère Tracéen de notre port populaire.

Les variations de ce port populaire roumain correspondent en grande partie avec certaines variations anthropologiques, comme cella résulte des mesures effectuées par E. Pittard, ce qui montre que les variations du costume sont provoquées par les différences de l'élement humain qui sont produites par de diverses immixtions ethniques et nullement par le milieu ou par l'imitation, comme l'ont cru certains géographes ou certains sociologues.

Pour débrouiller les problèmes de ce genre il faudrait employer surtout une méthode dite *biologique* laquelle a été employée par A. Haberlandt pour expliquer les différentes cultures populaires en Albanie, Monténégro el la Serbie.

Ce qui merite encore davantage à être relevé, c'est le fait que les recherches ethnographiques de ce genre en ce qui concerne le port des bergers, nous amène à la constatation de l'unité carpatho-balcanique des bergers, ce qui est surtout évident lorsqu'on compare les Albanais et les Roumains; cette unité provient ou bien de leur origine commune, ou bien de l'etroite cohabitation dans une époque éloignée durant laquelle les emprunts de ce genre pouvaient facilement s'efectuer.

A. Haberlandt décrit un ancien vêtement qui s'appelle en Monténégro *Struka,* qu'on trouve en Dalmatie de sud et en Herzogovine de sud et qui s'étend de là à l'Ouest de Monténégro et passe ensuite dans la région carstique en traversant la partie montagneuse du nord d'Albanie.

Cette pièce ressemble en quelque sorte à la *gluga* de nos bergeres des Carpathes, ce qui montre que le métier de berger a été l'occupation la plus importante de ces régions et dans sa forme générale s'étendait au Moyen-Age dans toute cette région carpatho-balcanique.

Les recherches ethnographiques du port populaire est également un moyen tout puyssant pour montrer l'origine de certains restes de la population roumaine, comme les *Cupăciării* et les *Hâşoţii* du Pinde qui ont perdu leur languague, mais montent tout de même par leur port „que leur origine aroumaine est hors de tout doute" (Th. Capidan: *Românii nomazi,* Cluj, 1926, pg. 90—91).

De même les *Saracatsanii* nous montrent, par certaines coutumes de noce et par leur costume, qu'ils sont des Aroumains denationalisés. (Dacoromania, IV, 1926, pg. 941).

Le port des *Trocari* de Şcheii Braşovului aurait montré qu'ils sont des Roumains arrivés en 1392 du sud de Danube comme ouvriers pour la construction de l'église de Saşi à „Corona nova", devenue ensuite Biserica neagră. (C. Lacea dans la *Dacoromania,* 1924-1926, vol. I, pg. 353-370.)

Dans le domaine de la culture matérielle et dans la fabrication des ustensiles domestiques et agricoles, l'ethnographie peut amener à des conclusions tout-à-fait inattendues pour élucider les problèmes les plus obscurs du passé roumain.

La terminologie agraire étudiée par H. Dunke (*Weigands-Jahresbericht*, XIX-XX (1913), pg. 65-123) semblait avoir démontré que les Roumains ne connaissaient pas l'agriculture avant de l'avoir empruntée aux Slaves, étant donné que la majorité de termes dans cette ocupation seraient d'origine slavone.

Rich. Braungardt, en étudiant les differents types de charrues au point de vue etnographique et culturel, arrive à la conclusion que les charrues des Roumains n'appartiennent pas du tout au type slave, mais au type *romain-germanique*, à savoir, au type vieux gothique et romain non modifié, comme on en trouve les vestiges durant le III siècle après J. C. Le type romain ne s'etend pas en dehors des districts occupés par notre race, mais se trouve sur toute l'étendue de la terre roumaine et présente la caractéristique de ne pouvoir labourer qu'en plaine.

L'étude ethnographique et ethnologique du métier de pêcheur (avec tous les instruments de la pêche) et du métier de berger nous montre aussi des choses bien étonnantes.

M. Sufflay (*Biologie des albanesischen Volkstammes* in „Ungarischen Rundschau" V (1916—1917) pg. 19—20) a montré dans son étude du métier de berger beaucoup de parallélismes balcaniques, en particulier entre les Albanais et les Roumains.

L'étude des habitations est également d'une utilité inappréciable pour la connaissance du peuple roumain.

Les grandes ressemblances entre les habitations gétiques et celles de nos paysans d'aujourd'hui est encore un argument décisif en faveur de la continuité des Roumains sur la rive gauche de Danube. La conservation de l'*âtre* „Vatra" chez les Roumains demontre" que jamais la population de cette vallée danubienne n'a abandonné un territoire ou l'habitation humaine jusqu'à l'époque néolithique a laissé, dans les profondeurs de la terre, des traces si nombreuses et si importantes, témoignant â ces âges reculés d'une riche civilisation prehistorique". (N. Iorga: *L'art populaire*, pg. 33—35). La „*Kula*" d'Oltenie fait voir des emprunts balcaniques, tout spécialement ceux d'Albanie et de Serbie.

L'étude de la vie spirituelle populaire chez les Roumains nous dévoile une masse de croyances populaires et reflete leur provenance, *thraco-illirique* ou *romaine*, chez les unes, tandis que les autres, plus récentes, sont empruntées à des peuples divers avec lesquels les Roumains sont venus plus tard en contact. Quelquefois on peut observer une espèce de fusion entre notre fonds primitif *thracien*, jaurais dit-payen, aves les élements venus du monde chrétien; il en a résulté des produits *contaminés* qui nous montrent justement des mélanges d'élement très disparates, où l'on decouvre souvent des produits payens vraiment etonnants (M. Beza: *Paganism in roumanian folklore*, London, 1928).

Notre Christianisme a un caractère spécial, différent de celui des autres peuples chrétiens, parce que ce christianisme c'est greffé sur un fonds payen autochtone très puissant et dont on n'a pu déraciner les croyances et les moeurs payennes.

Le jeu des „caluşari„ nous montre une coutume mystérieuse qui associe d'une part le culte solaire (la danse avec les armes), et d'autre part le culte des fées, „ces căluşari" representant les fées malfaisante (Ielele). (R. Vuia: *Originea jocului de Căluşari*, în Dacoromania II pg. 253—254).

L'étude du droit et des coutumes juridiques populaires montre, en dehors ces influences slaves, aussi certains élements qui tirent leur origine des dévanciers les plus anciens sur le sol roumain, des Thraces. (G. Fotino; *Contribution à l'étude des origines de l'ancien droit coutumier roumain*, Paris, 1925, pg. 378-379 etc).

Tous ces aspects neufs et intéressants pous considérer le passé et les caractères fondamentaux ethniques du peuple roumain, n'ont pu être gagnés en grande partie que grâce aux investigations *etnographiques* qui devraient et mériteraient d'obtenir un développement de plus en plus grand et de plus en plus parfait pour que tout ce matériel *vivant* de notre peuple, qui *se perd* et justement à cause de ceci devrait être ramassé le plus vite possible pour échapper à la déstruction, — puisse être soumis à des études systematiques dont on pourra tirer des conclusions qu'on ne saurait obtenir par d'autres moyens ou d'une autre façon.

Parallélement avec l'approfodissement des études philologiques et historiques, il est absolument nécessaire de prendre en considération et d'approfondir les recherches *etnographiques* qui ont été complétement inexistantes et ignorées chez nous.

Pour atteindre ce but, il est néceesaire de commencer une époque, la quelle dans la culture roumaine devra porter le nom de *l'époque etnographique.*

AL. P. ARBORE
Professeur au Lycée «Unirea», à Focşani